

Fizyka chmur: Awangarda meteorologii i klimatologii

Wojciech W. Grabowski

Mesoscale and Microscale Meteorology Laboratory,
National Center for Atmospheric Research,
Boulder, Colorado, USA

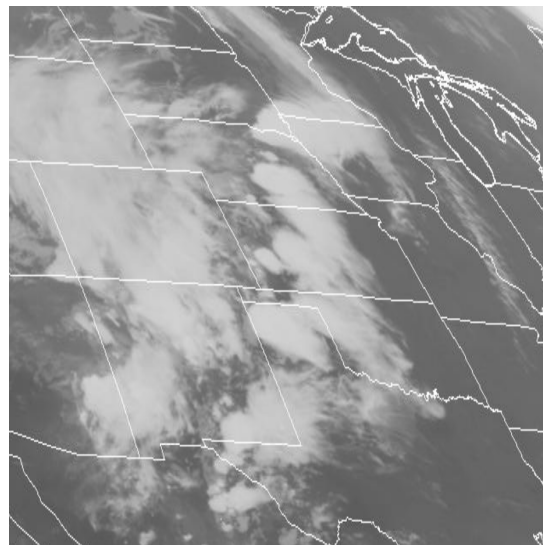
Instytut Geofizyki, Wydział Fizyki,
Uniwersytet Warszawski, Warszawa, Polska

Ziemia w świetle widzialnym

Mezoskalowe układy konwekcyjne (USA)

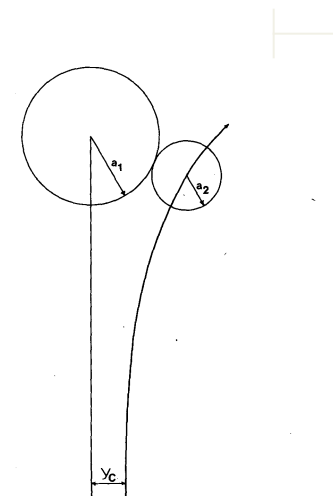
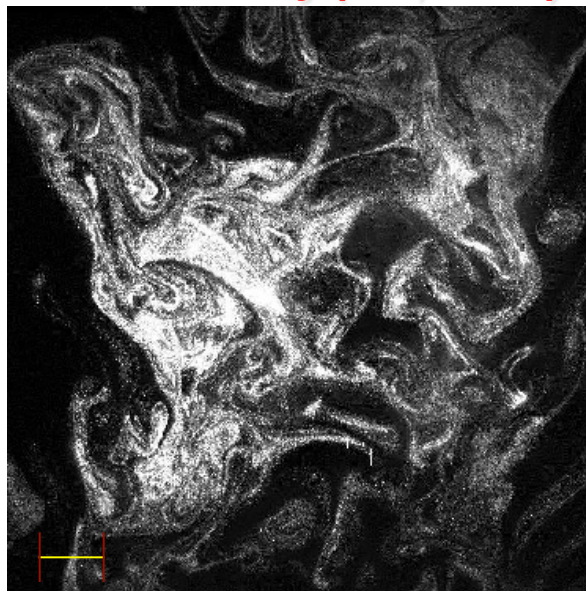

*Chmury i klimat:
~10 rzędów
wielkości skal
przestrzennych...*

Małe chmury cumulus

Mieszanie w komorze chmurowej (IGF, FUW)

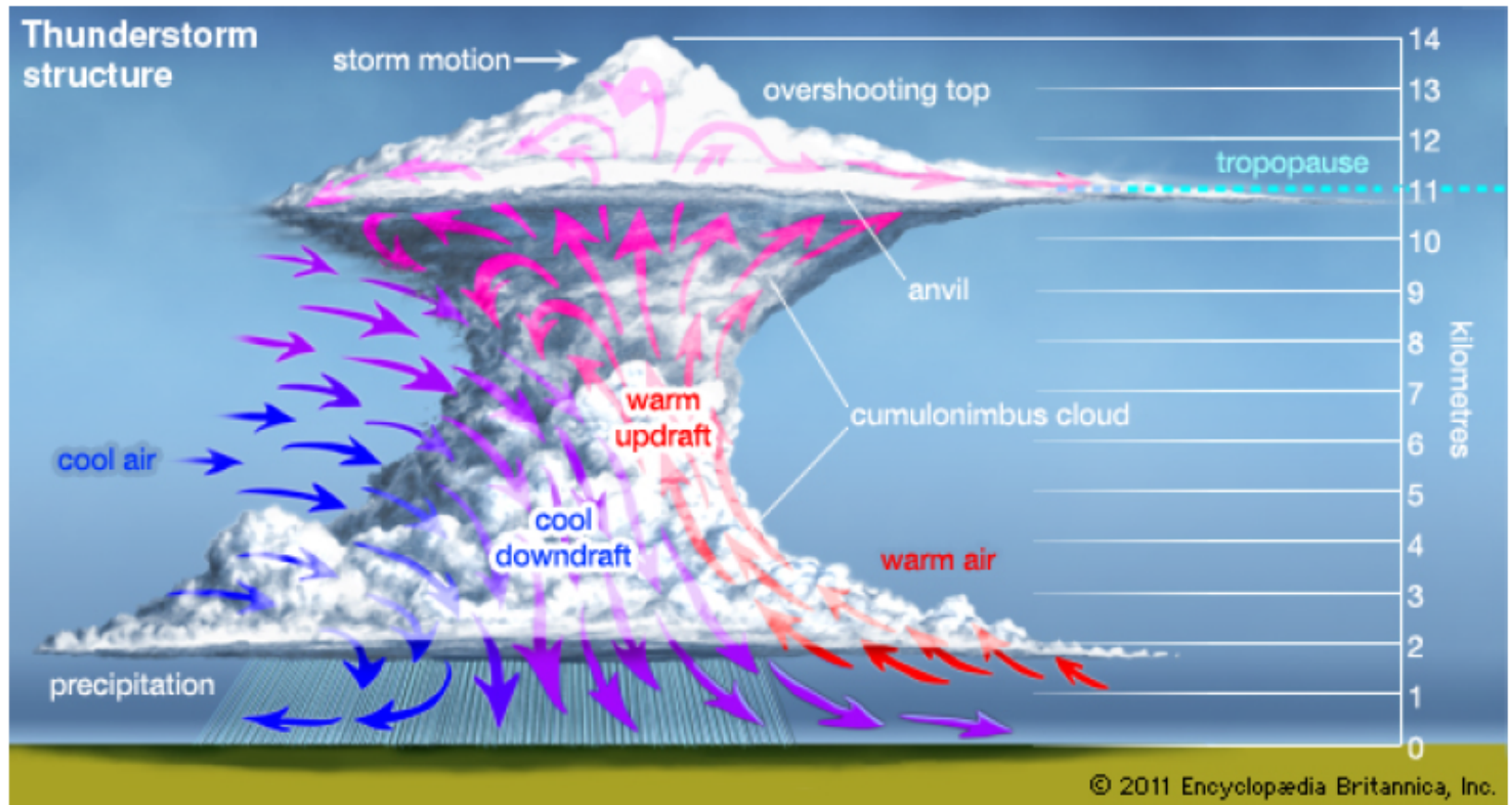

Geometria zderzenia
kropelek chmurowych

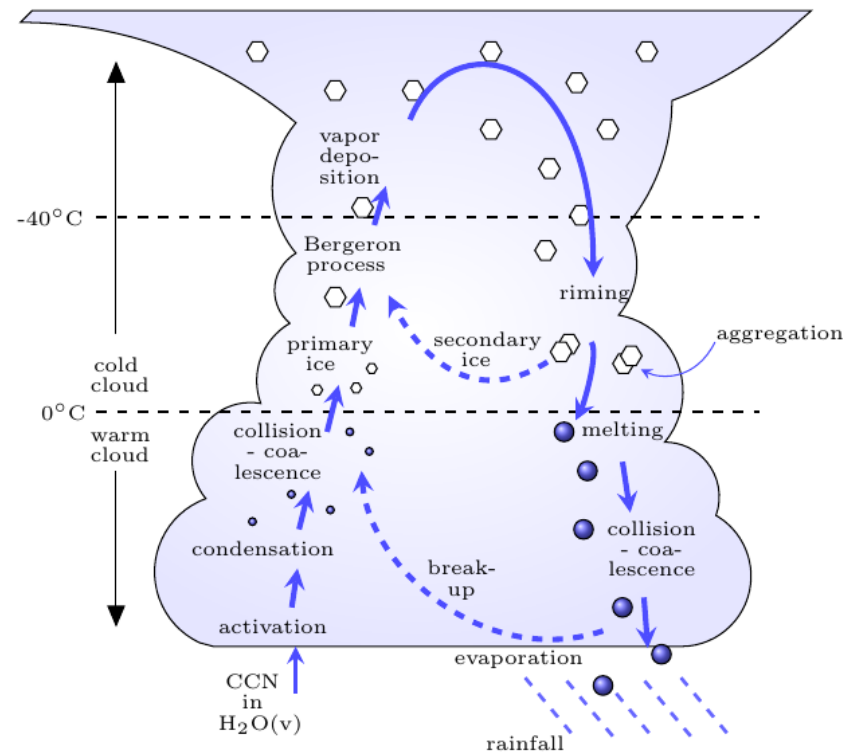
Fizyka chmur zajmuje się procesami, które prowadzą do powstawania chmur i opadów.

dynamika chmur – ruch powietrza

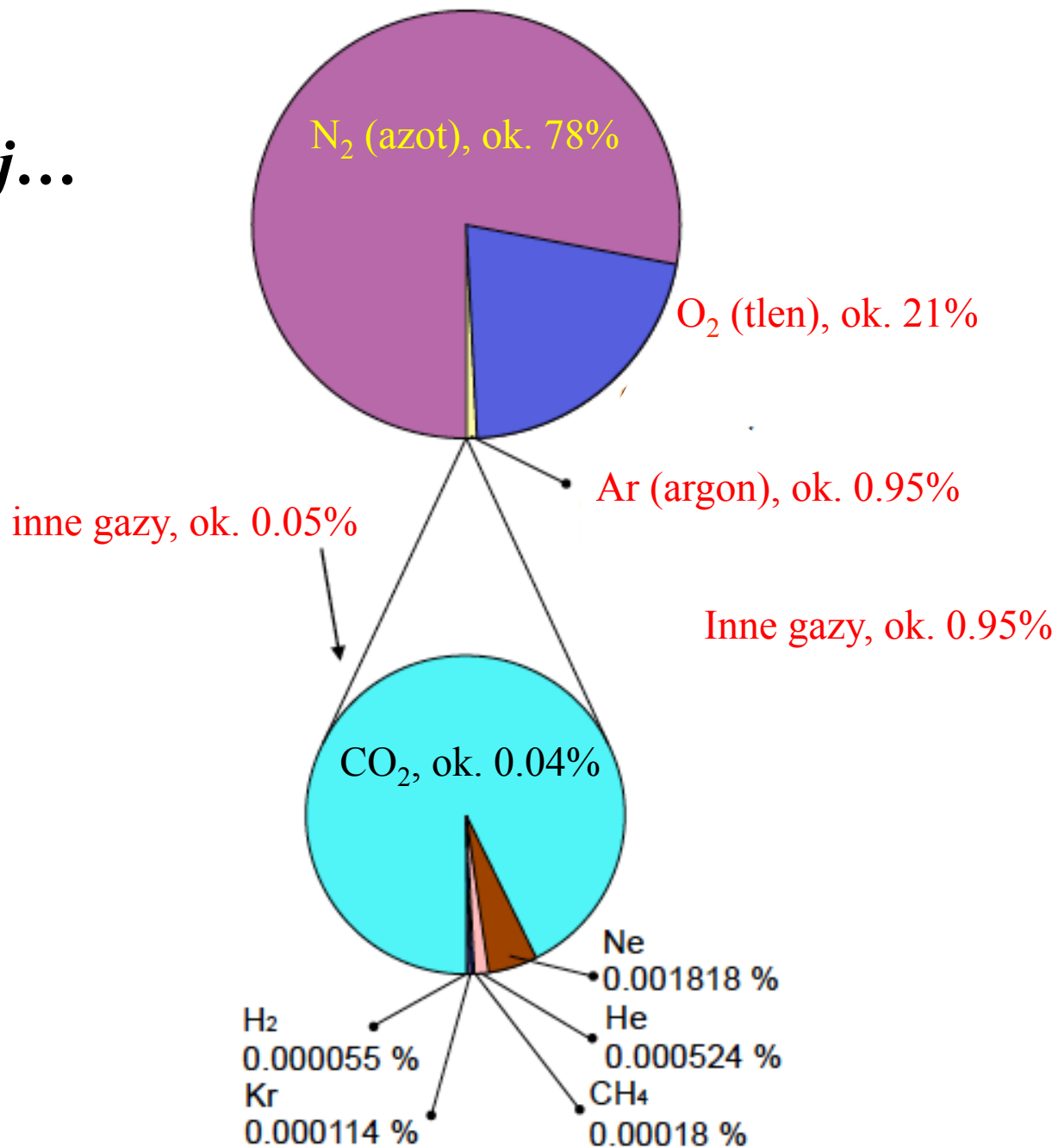

Fizyka chmur zajmuje się procesami, które prowadzą do powstawania chmur i opadów.

mikrofizyka chmur – powstawanie cząstek chmurowych i opadowych

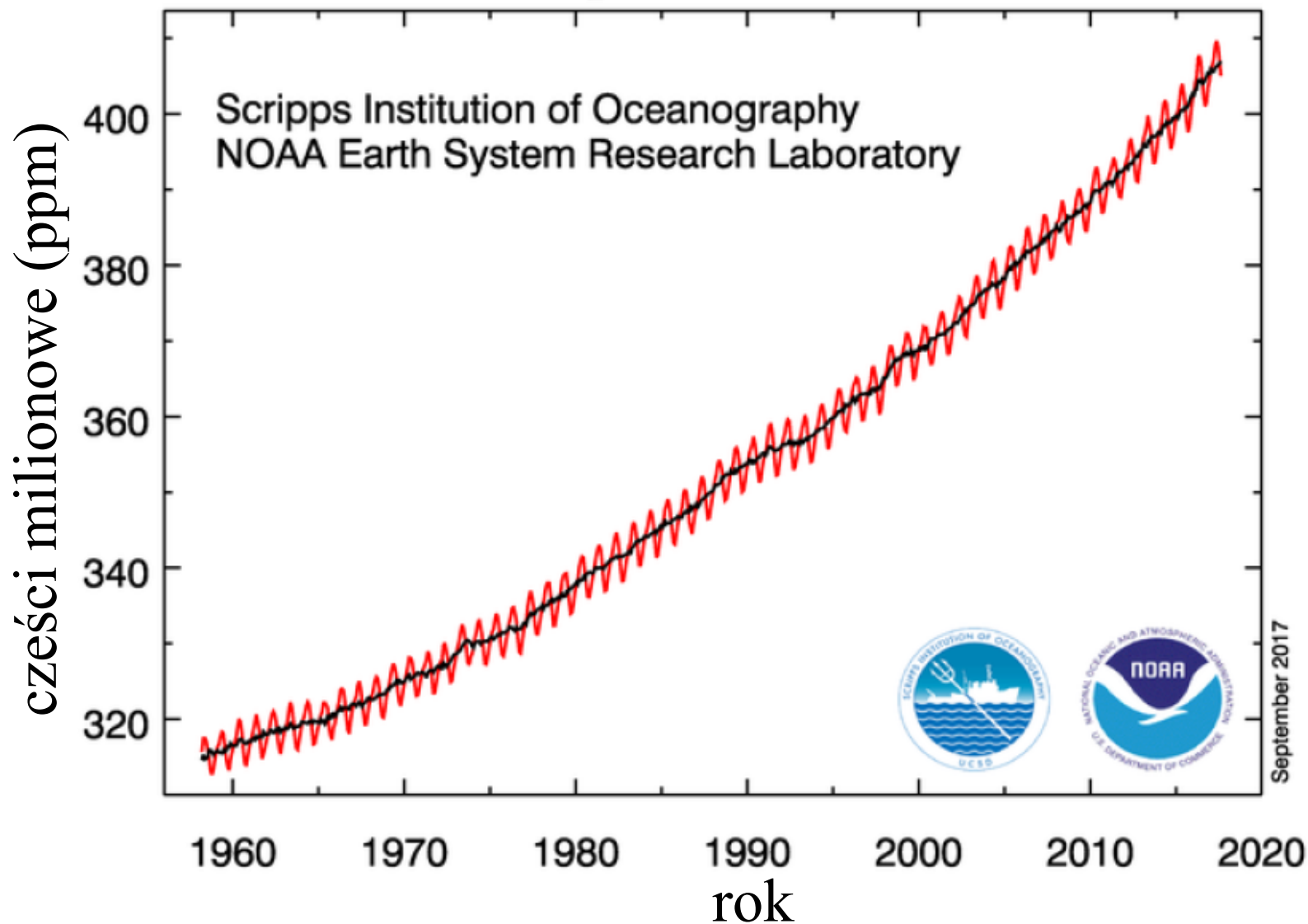

*Powietrze “suche”,
tzn., bez pary wodnej...*

Zawartość CO₂ na szczycie obserwatorium Mauna Loa (Hawaje)

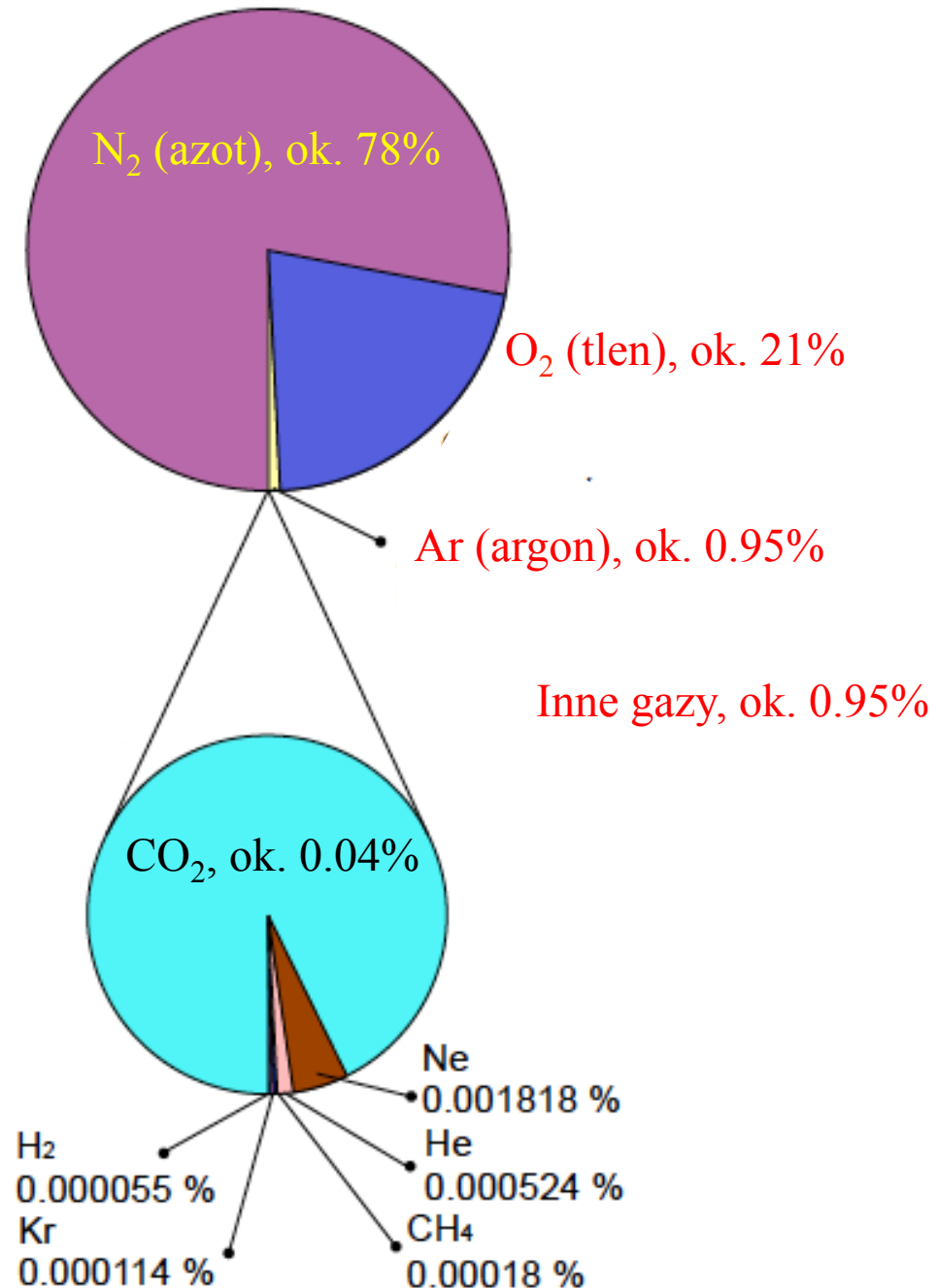

Zawartość pary wodnej:

od ułamka % w bardzo niskich temperaturach

do max. ok. 4% dla 30°C

wilgotność względna: ilość pary wodnej w stosunku do ilości maksymalnej, tzn. ilości dla stanu nasycenia

Jedno polskie słowo, dwa znaczenia!...

pol. “para” – *ang.* “vapor” lub “steam”

“water vapor” – “para wodna”: niewidzialny **gaz**
(2-3% masy powietrza w tym pomieszczeniu...)

“steam” – potocznie “para”;
mieszanina **gazu i kropelek** skondensowanej wody

ang. “steam engine” – *pol.* “silnik parowy”

“Nagle - gwizd!

Nagle - świst!

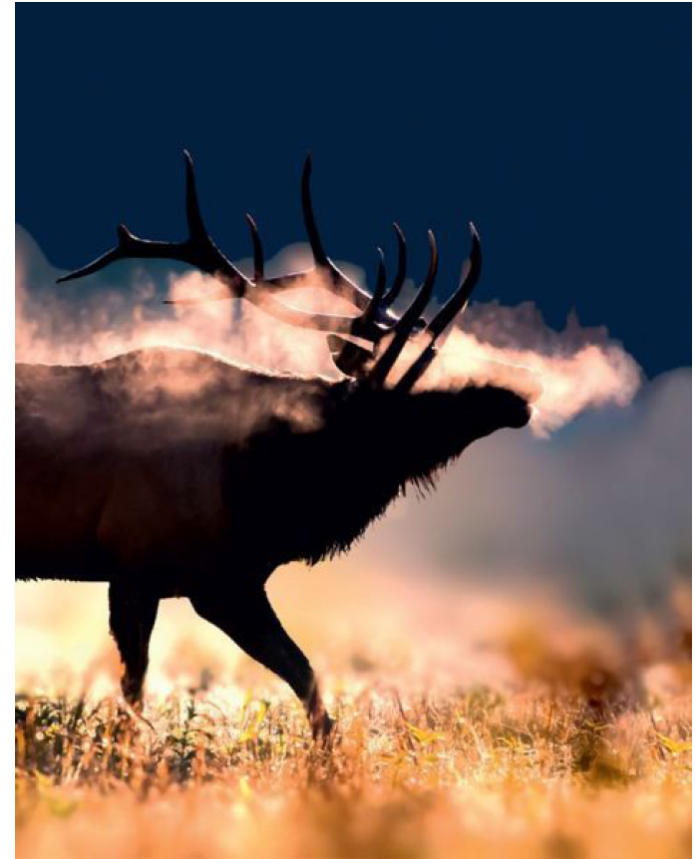
Para - buch!

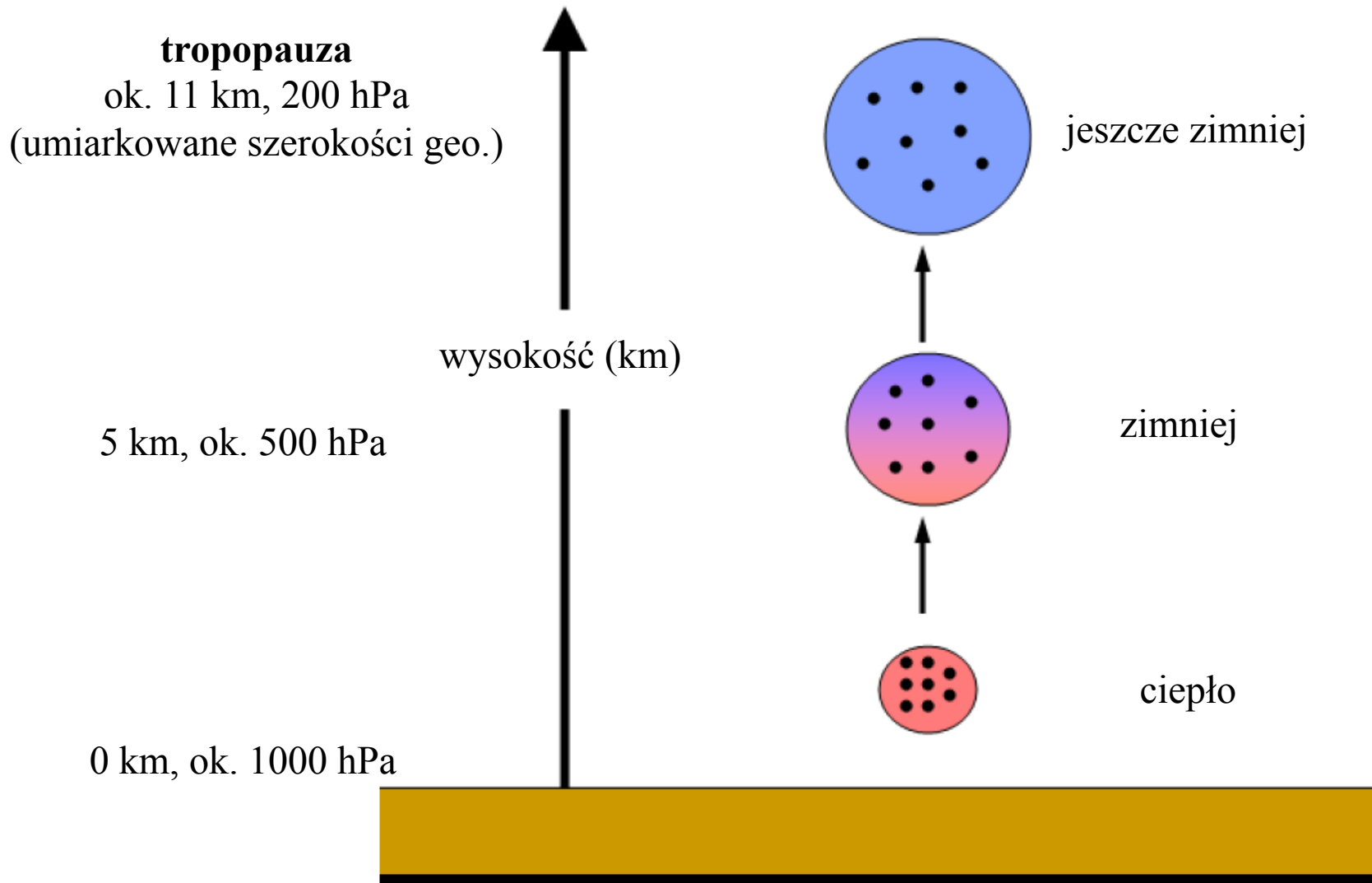
Koła - w ruch!”

Julian Tuwim, *Lokomotywa*

Cząstka powietrza wznosząca się w atmosferze...

Grabowski, J. Meteorol. Soc. Japan, 2016

Wynik symulacji komputerowej pola chmurowego: a) rozwiązanie równań opisujących ruch powietrza i powstawanie cząstek chmurowych i opadowych; b) zastosowanie trójwymiarowego modelu transferu radiacyjnego dla uzyskania realistycznego wyglądu chmur...

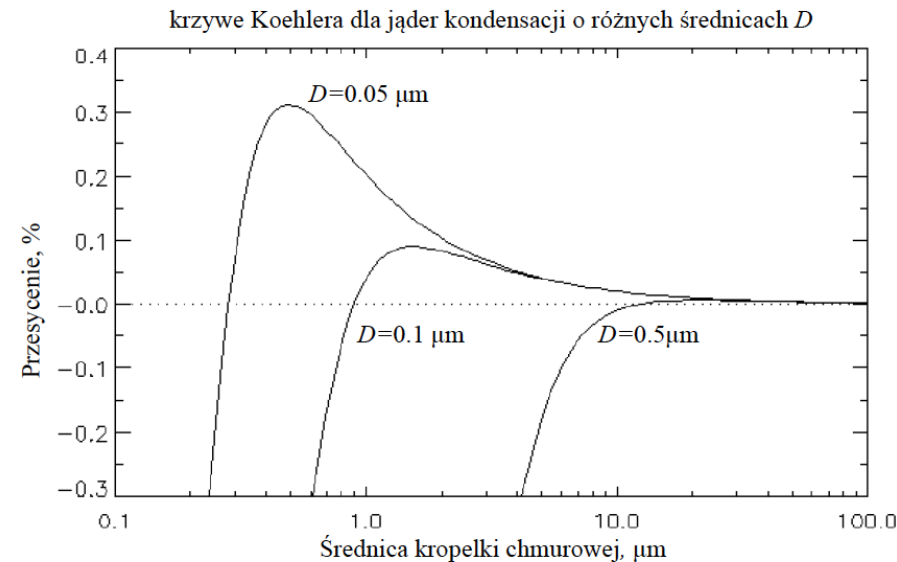
Chmury “ciepłe” – tzn. bez lodu, np. nie sięgające do 0°C (4-5 km w tropikach)

Kropelki chmurowe powstają na tzw. **jądram kondensacji** (*cloud condensation nuclei*, CCN). CCN to zazwyczaj dobrze rozpuszczalne sole [np. NaCl, $(\text{NH}_4)_2\text{SO}_4$].

Proces powstawania kropelek chmurowych nazywamy **aktywacją jąder kondensacji**. Teoria tego procesu została rozwinięta przez szwedzkiego fizyka chmur, Hilinga Koehlera (1888-1982) i jest dziś nazywaną teorią Koehlera...

Rozmiary kropeł wody w chmurach

NB: średnica
ludzkiego włosa
to zazwyczaj
kilkadziesiąt μm

typowa kropla
chmurowa
10 μm

typowe jądro
kondensacji
0.1 μm

typowa kropla
mżawki
100 μm

typowa kropla
deszczowa
kilka mm

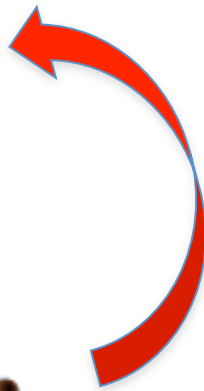

kropelki chmurowe rosną przez dyfuzję pary wodnej

typowa kropla
chmurowa
10 μm

typowe jądro
kondensacji
0.1 μm

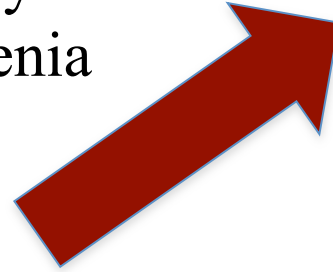
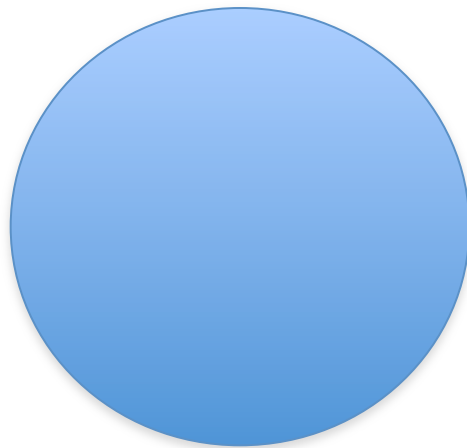
typowa kropla
mżawki
100 μm

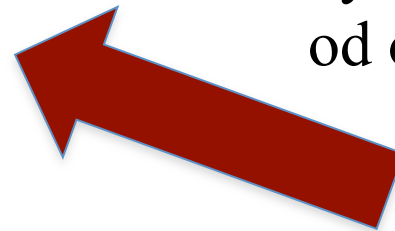
typowa kropla
deszczowa
kilka mm

dyfuzja temperatury
od kropli do otoczenia

dyfuzja pary wodnej
od otoczenia do kropli

w typowych warunkach chmurowych:

wzrost kropli od 1 do 10 μm - ok. 1 minuty

wzrost kropli od 1 do 100 μm - wiele godzin

krople mżawki i deszczu powstają przez zderzenia kropeł i kropelek

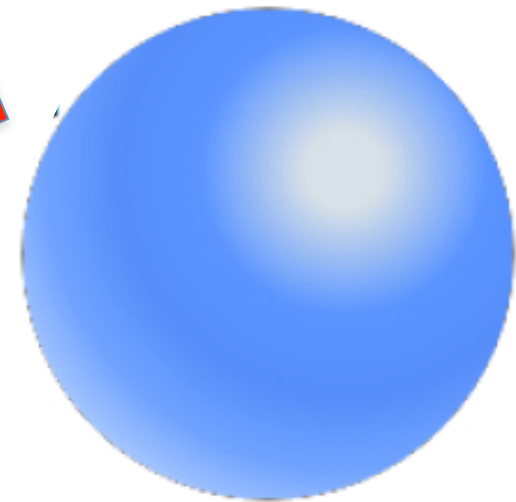
typowa kropla
chmurowa
10 μm

typowe jądro
kondensacji
0.1 μm

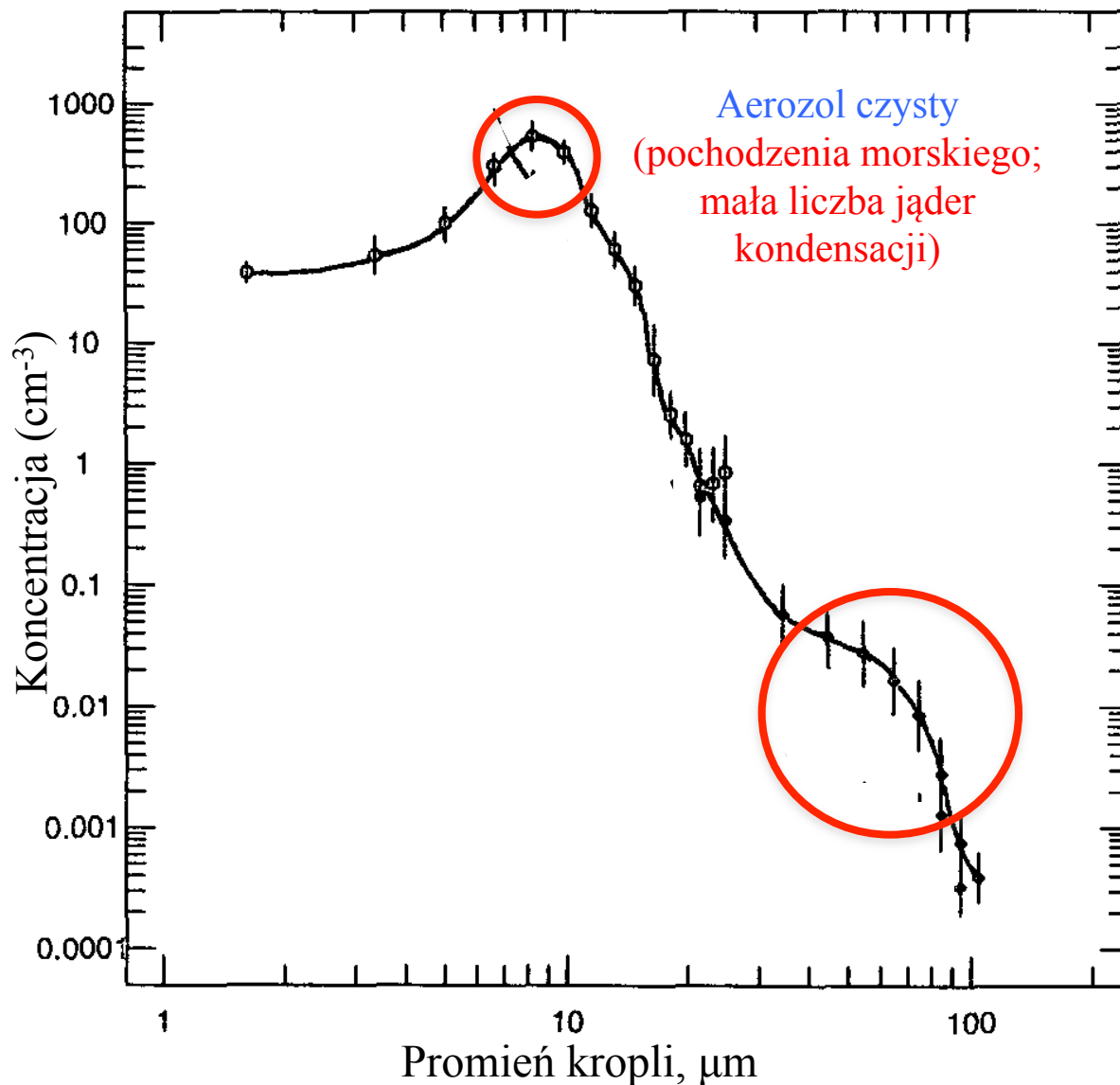
typowa kropla
mżawki
100 μm

typowa kropla
deszczowa
kilka mm

Widma kropel w chmurze stratocumulus nad Azorami (obserwacje samolotowe)

Widma kropel w chmurze stratocumulus nad Azorami (obserwacje samolotowe)

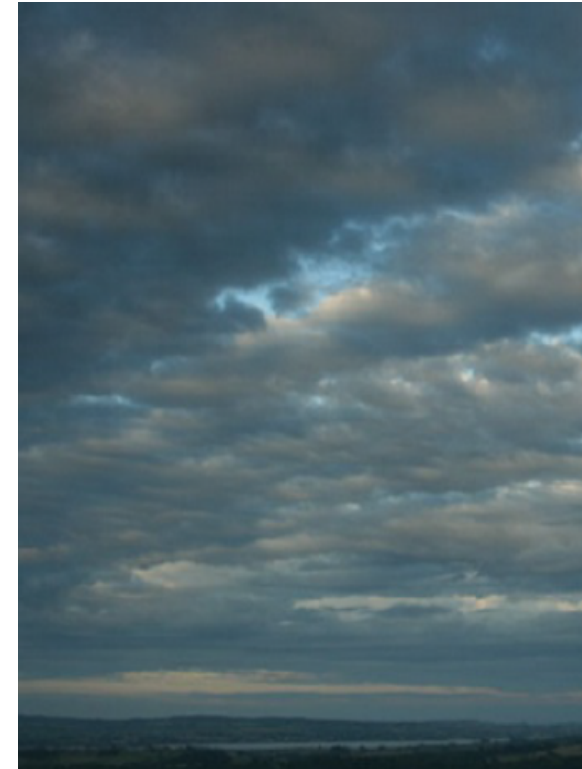
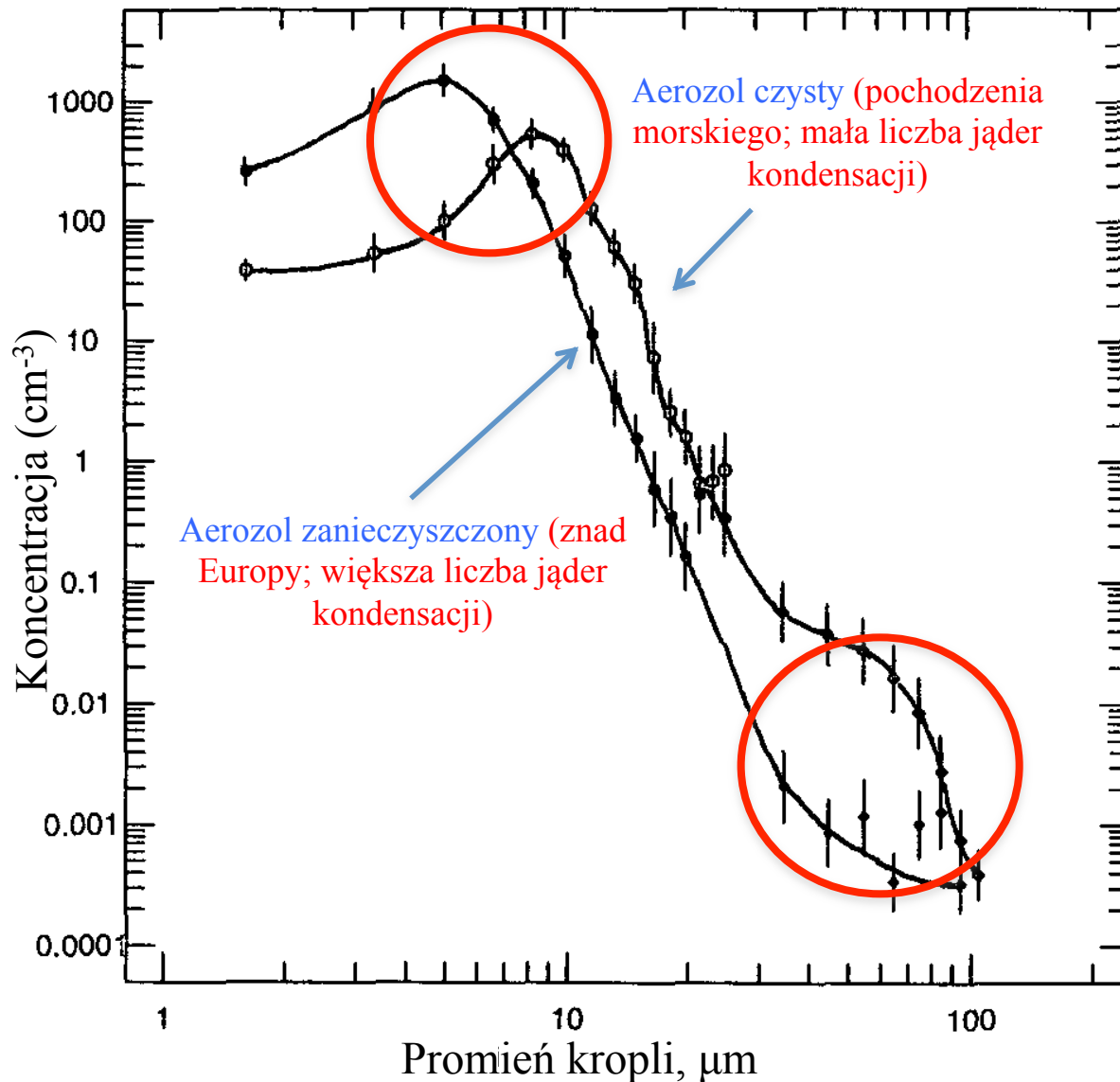

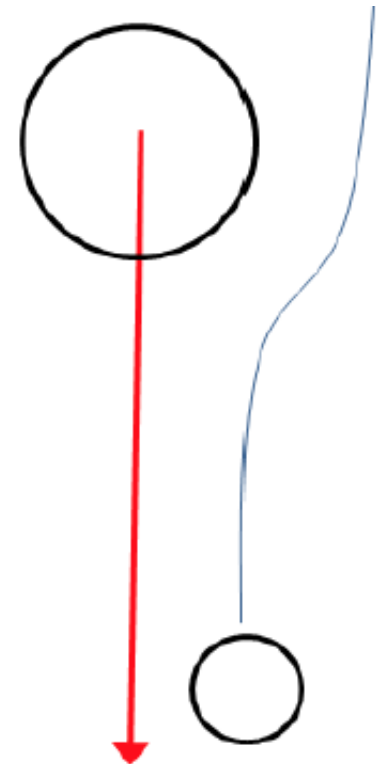

Photo: Bjorn Stevens, MPI for Meteorology, during the RICO experiment

Deszcz powstający bez udziału lodu (np. w chmurach których wierzchołki są cieplejsze niż 0°C) nazywany “ciepłym deszczem”. Powstaje on przez zderzenia i zlewanie się kropelek chmurowych, kropli mżawki i kropli deszczowych...

prędkość opadania kropli V w funkcji jej promienia R :

$R=10\ \mu\text{m}$:	$V \approx 1\ \text{cm/sek}$
$R=100\ \mu\text{m}$ (0.1 mm):	$V \approx 70\ \text{cm/sek}$
$R=1000\ \mu\text{m}$ (1 mm):	$V \approx 7\ \text{m/sek}$

Marian Smoluchowski

1872-1917

“Fizyk, profesor Uniwersytetu Lwowskiego i rektor UJ. Był jednym z najwybitniejszych światowych fizyków początku XX w., pionierem fizyki statystycznej. Jego wyniki badań wykorzystał Albert Einstein w tworzeniu teorii o chaotycznych ruchach cząstek.

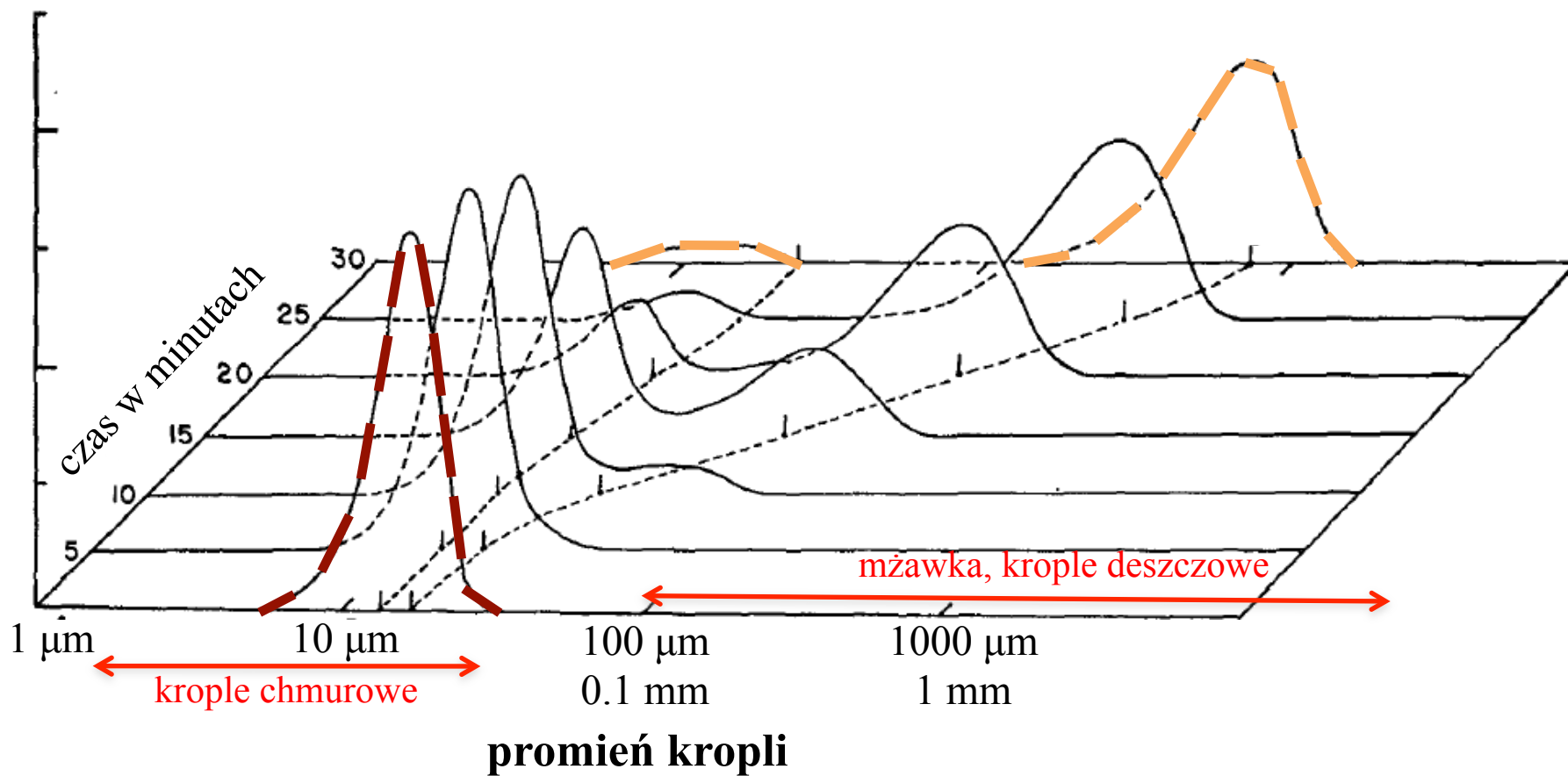
[...] Był zapanonym taternikiem i alpinistą, zobywając jako jeden z pierwszych Polaków, wiele europejskich szczytów górskich.”

Zdjęcie i tekst z galerii rektorów w ogrodzie UJ

Przykładowe rozwiązanie równania Smoluchowskiego dla zderzeń kropeł chmurowych prowadzących do powstania kropeł deszczowych

Chmury z lodem...

Łatwo jest zrobić kropelkę skondensowanej wody: niemal zawsze powietrze zawiera wystarczającą ilość jąder kondensacji...

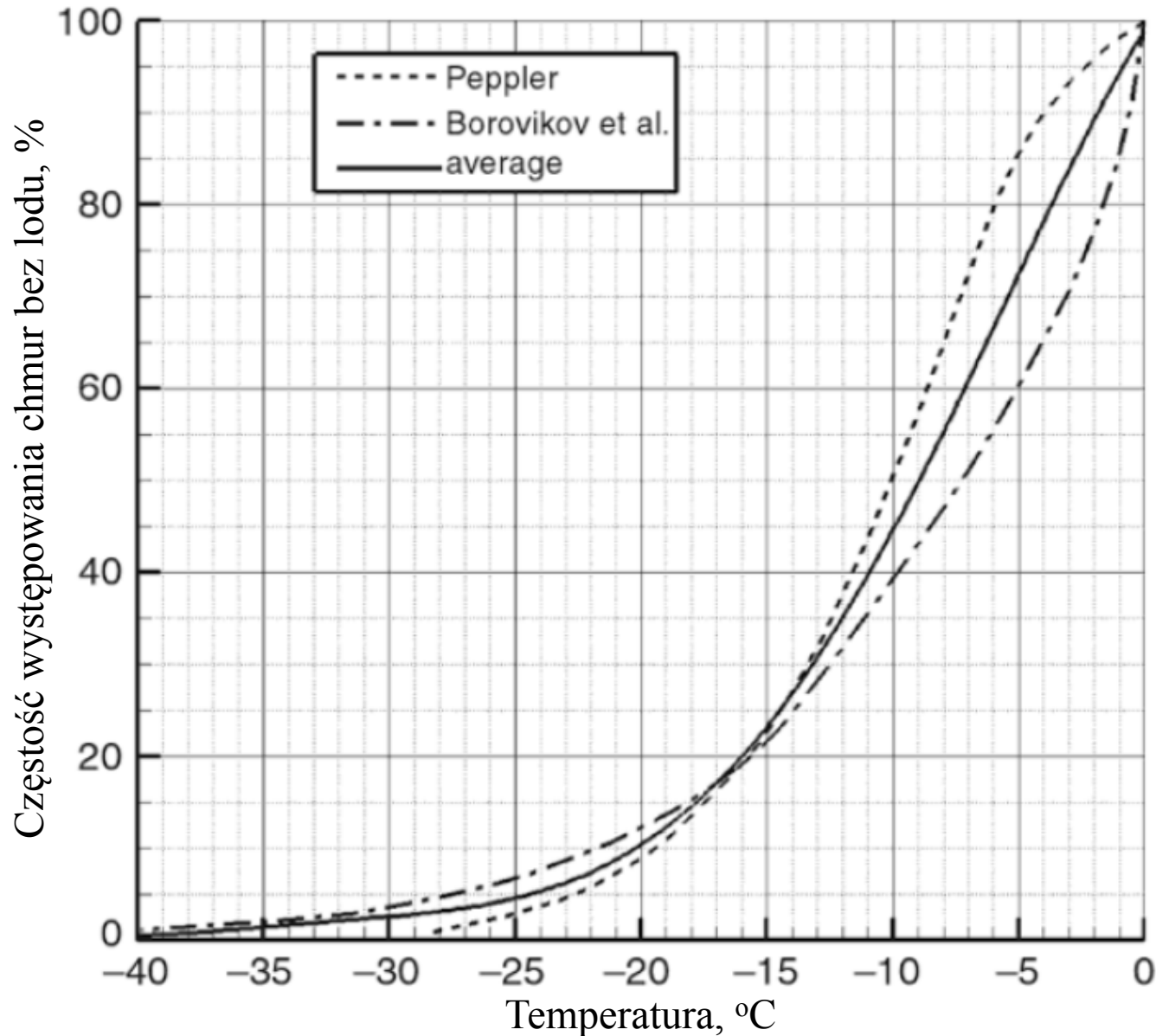
Dużo trudniej jest zrobić kryształek lodu!

Istnieje kilka mechanizmów powstawania kryształków lodu, ale najbardziej powszechne jest **zamrażanie kropelek wody**.

Dla **temperatur między 0°C a ok. -40°C** potrzebny jest kontakt z tzw. jądrem zamrażania (ang. *ice forming nucleus*), zazwyczaj nierozpuszczalną cząstką aerozolu o strukturze krystalicznej zbliżonej do lodu (np. pył pustylny). Badania pokazują, że im zimniej, tym koncentracja aktywnych jąder zamrażania jest większa...

Dla **temperatur poniżej ok. -40°C** kropelki wody zamrażają spontaniczne (ang. *homogeneous freezing*).

Szansa znalezienia chmury w której **nie ma** cząstek lodowych (przykładowe dane z obserwacji samolotowych wielu chmur)

Ale jeśli w chmurze z kropelkami wody powstanie kryształek lodu, to będzie on rósł bardzo szybko!

Jest tak dlatego, że ciśnienie pary wodnej w stanie nasycenia nad lodem jest niższe niż nad wodą: **kropelki wody parują, kryształek lodu rośnie**. Ten mechanizm nosi nazwę **mechanizmu Findeisena-Bergerona**.

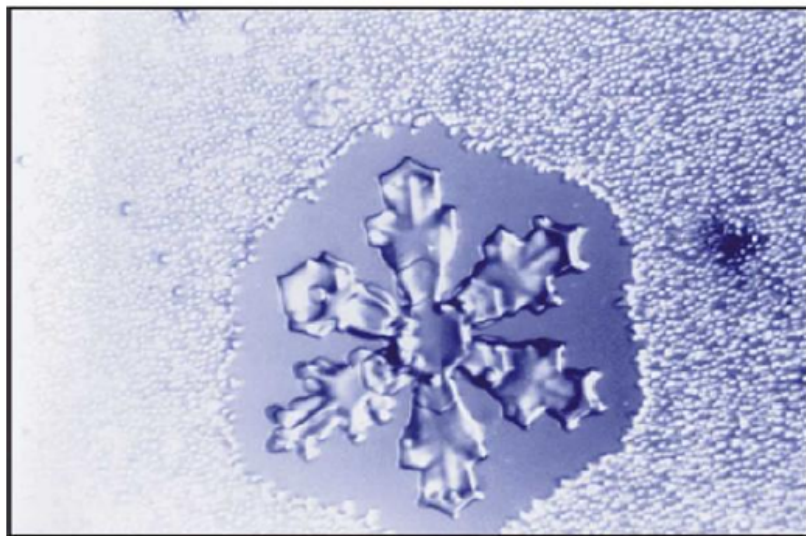

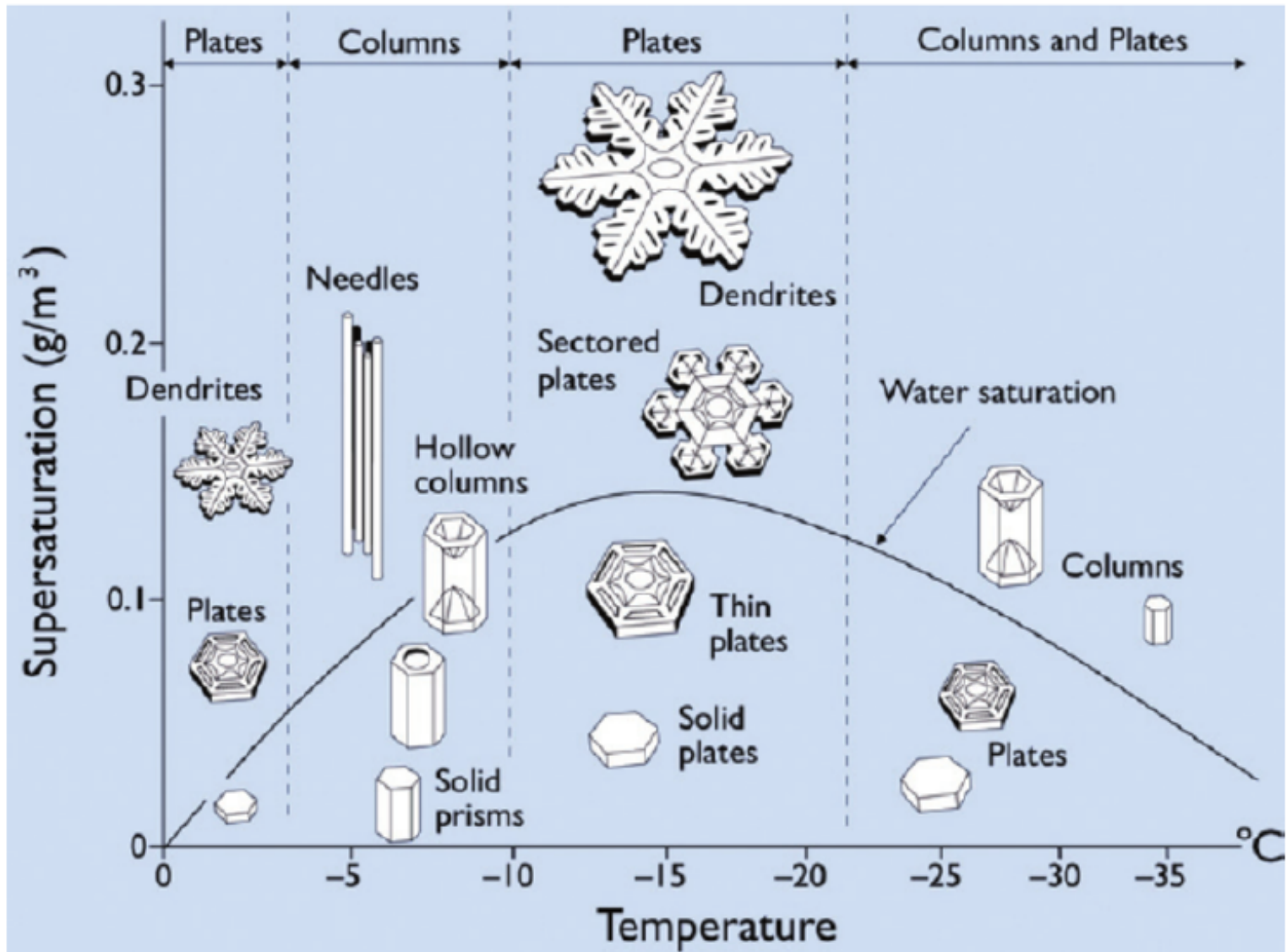
Photo by R. P. tier

Walter Findeisen (1909-1945): niemiecki meteorolog.

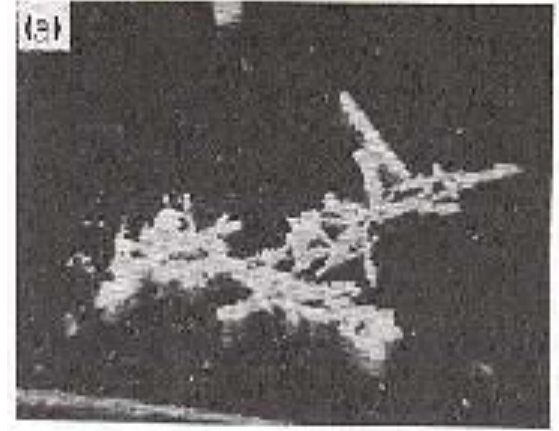
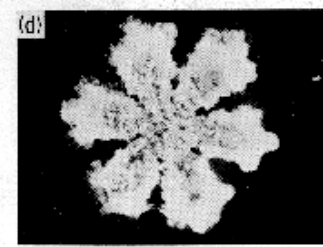
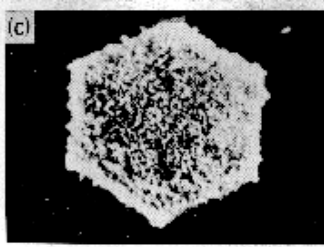
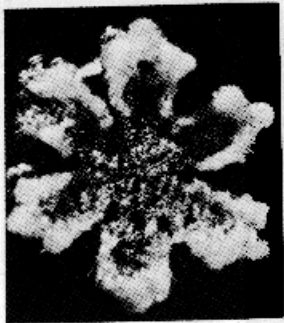
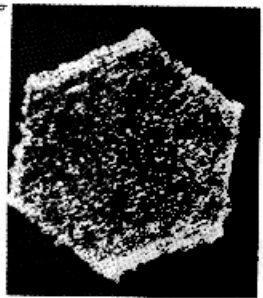
Tor Bergeron (1891-1977): szwedzki fizyk chmur i meteorolog, jeden z uczonych z tzw. Bergeńskiej szkoły meteorologii (*Bergen school of meteorology*).

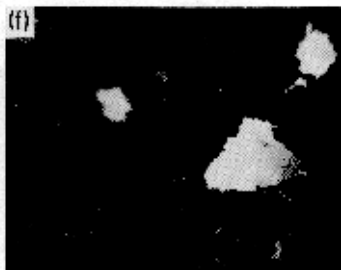
Kształt kryształka lodu zależy od temperatury i przesylenia w otoczeniu

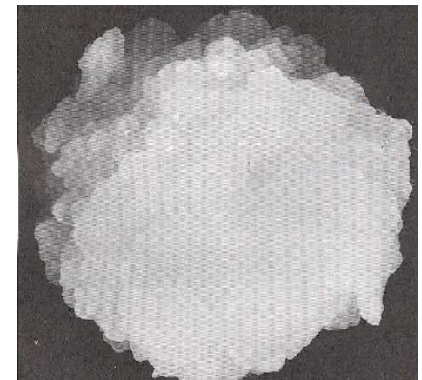
Oszronione (ang. *rimed*) kryształki lodu (przyłączanie przechodzonych kropelek chmurowych)

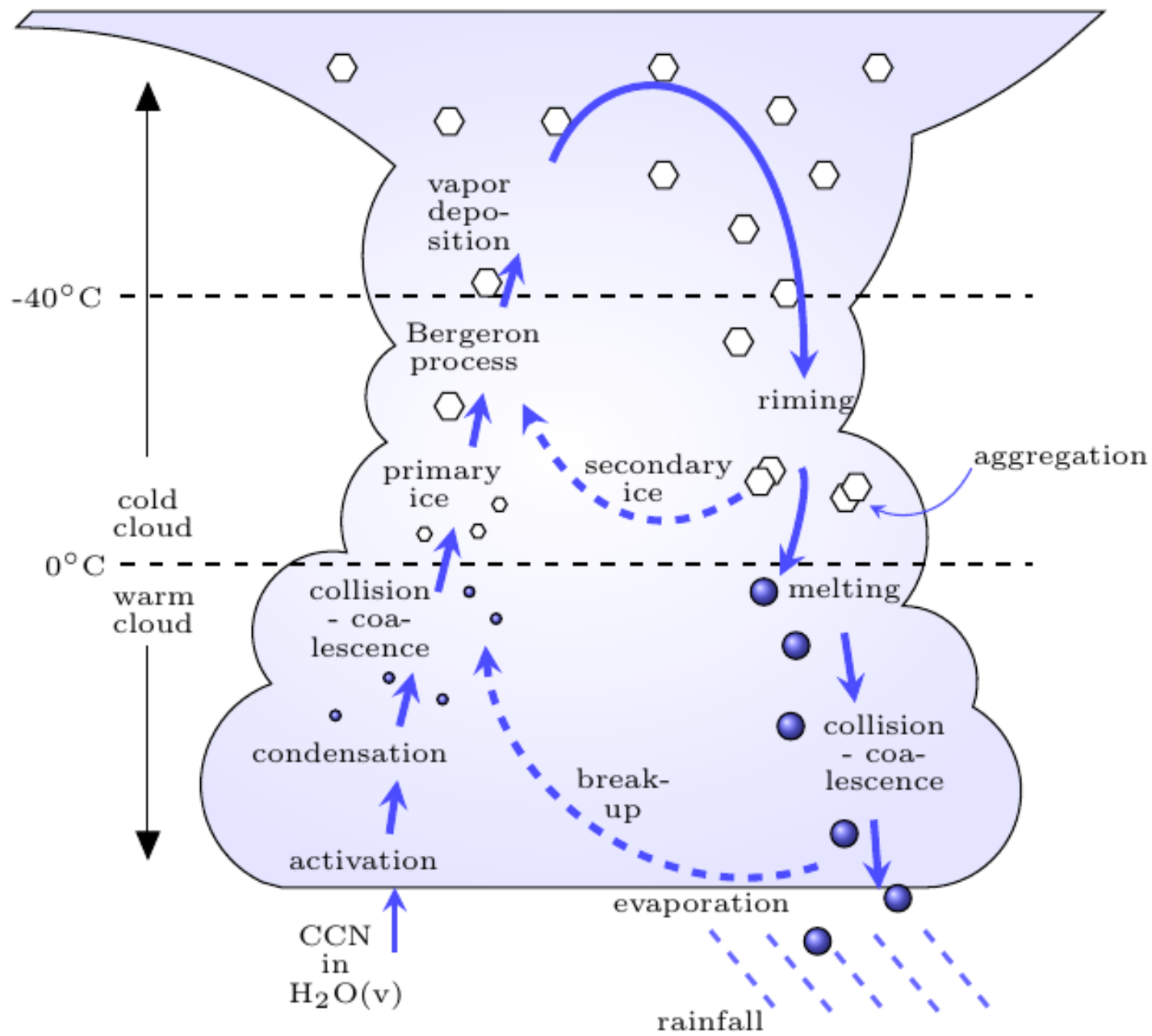

Krupa (ang. *graupel*; *soft hail*) mocno oszronione kryształki lodu

Grad (ang. *hail*)

Powyższe to bardzo ogólny przegląd zagadnień
jakimi zajmuje się fizyka chmur...

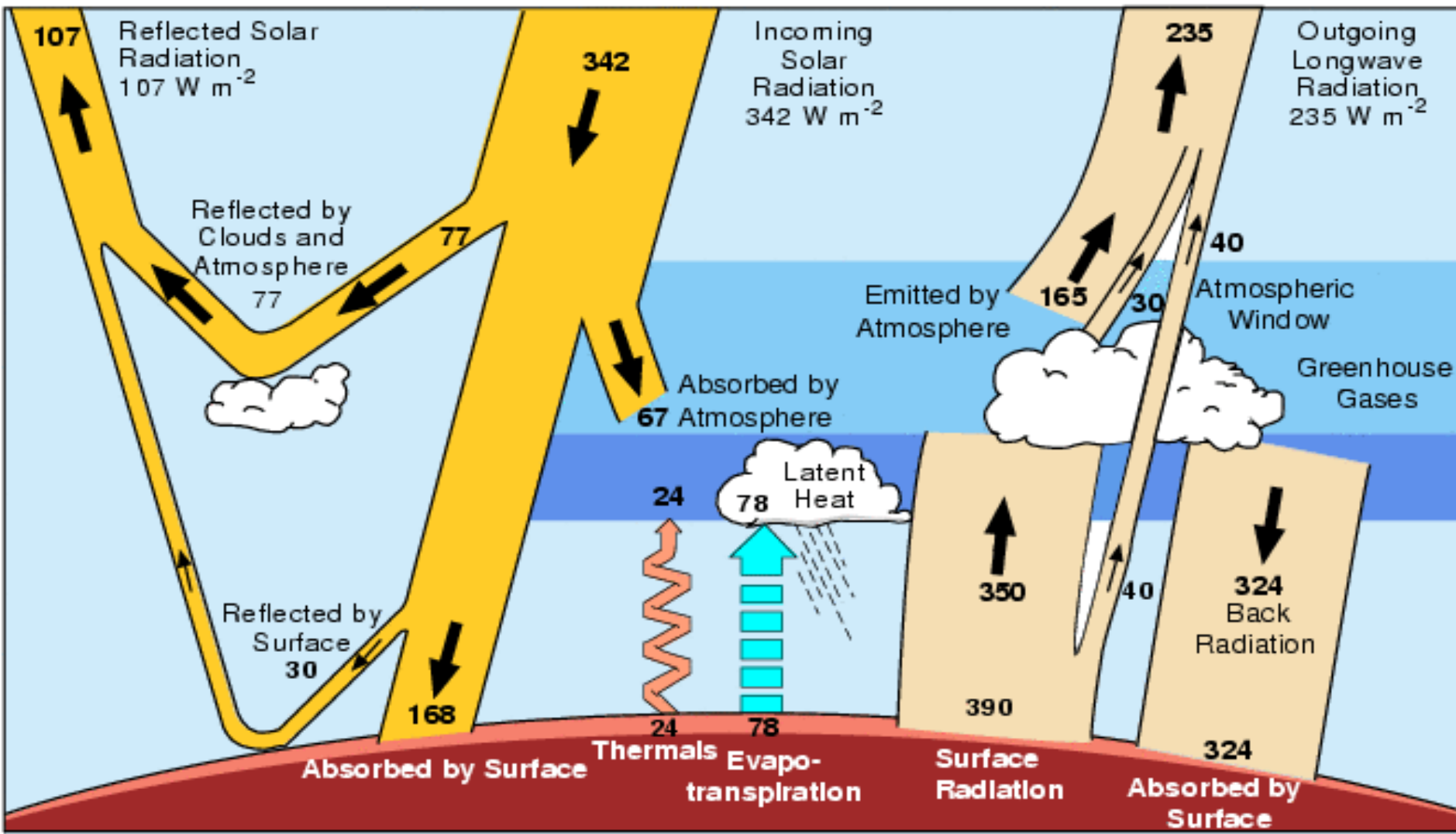
Co to ma wspólnego z meteorologią, a zwłaszcza
z klimatologią?

Powyższe to bardzo ogólny przegląd zagadnień
jakimi zajmuje się fizyka chmur...

Co to ma wspólnego z meteorologią, a zwłaszcza
z klimatologią?

Aby to zrozumieć musimy zrozumieć podstawy
bilanu energetycznego Ziemi...

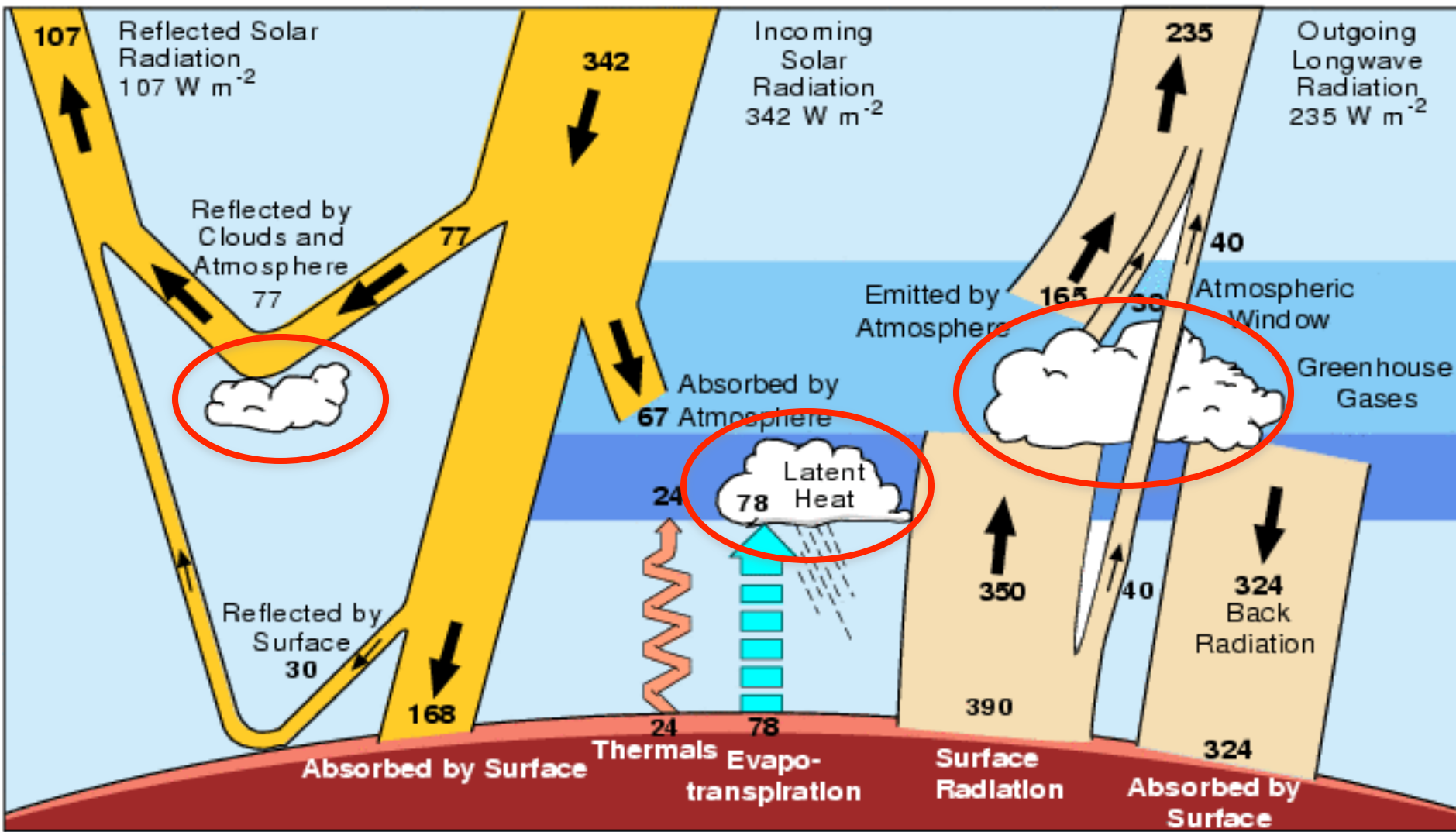

Kiehl and Trenberth 1997

Średni bilans energii Ziemi

(uśredniony po całej planecie i po cyklu rocznym)

Kiehl and Trenberth 1997

Średni bilans energii Ziemi

(uśredniony po całej planecie i po cyklu rocznym)

Pośredni wpływ aerozoli na klimat

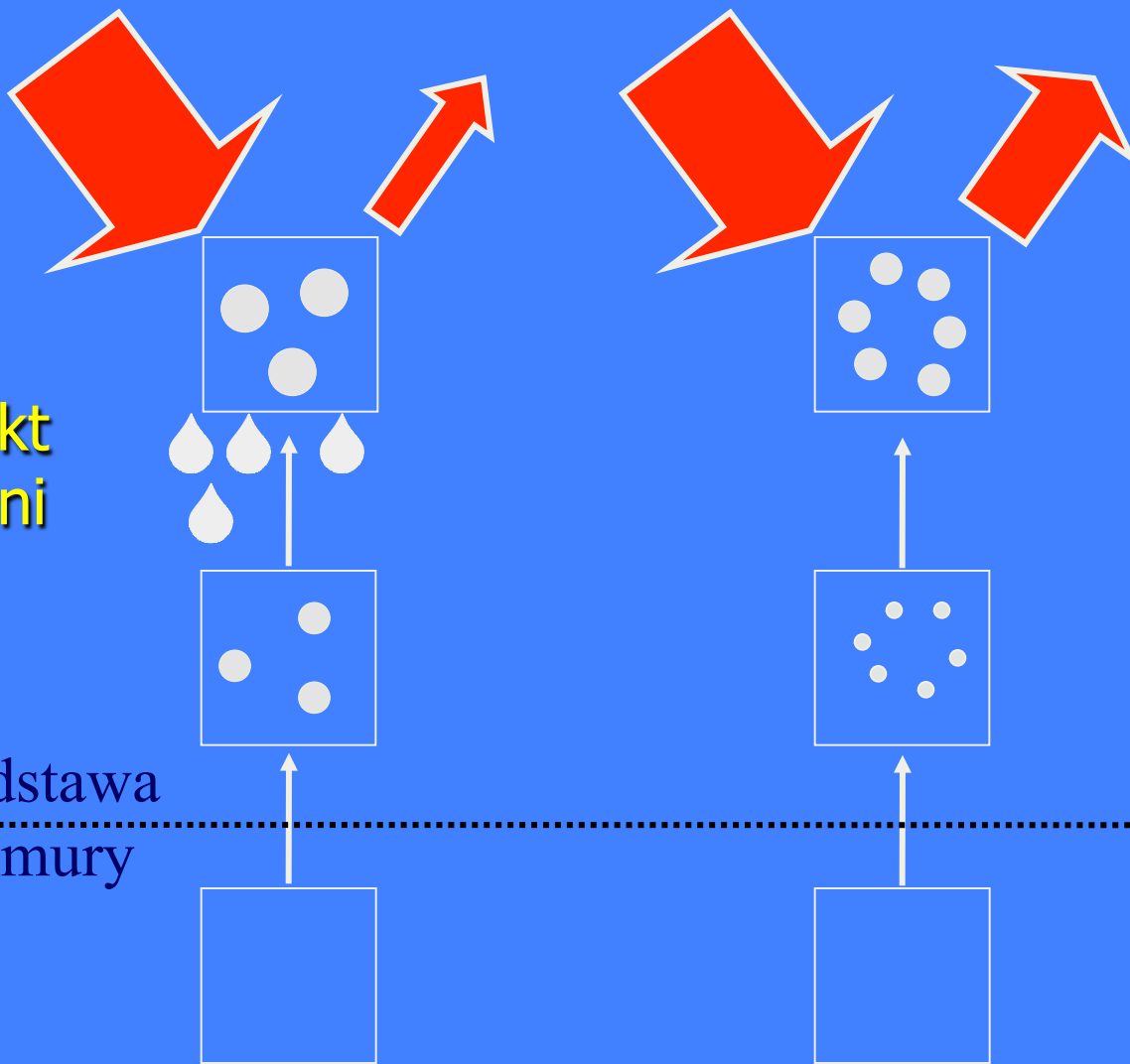
1szy efekt
pośredni

2gi efekt
pośredni

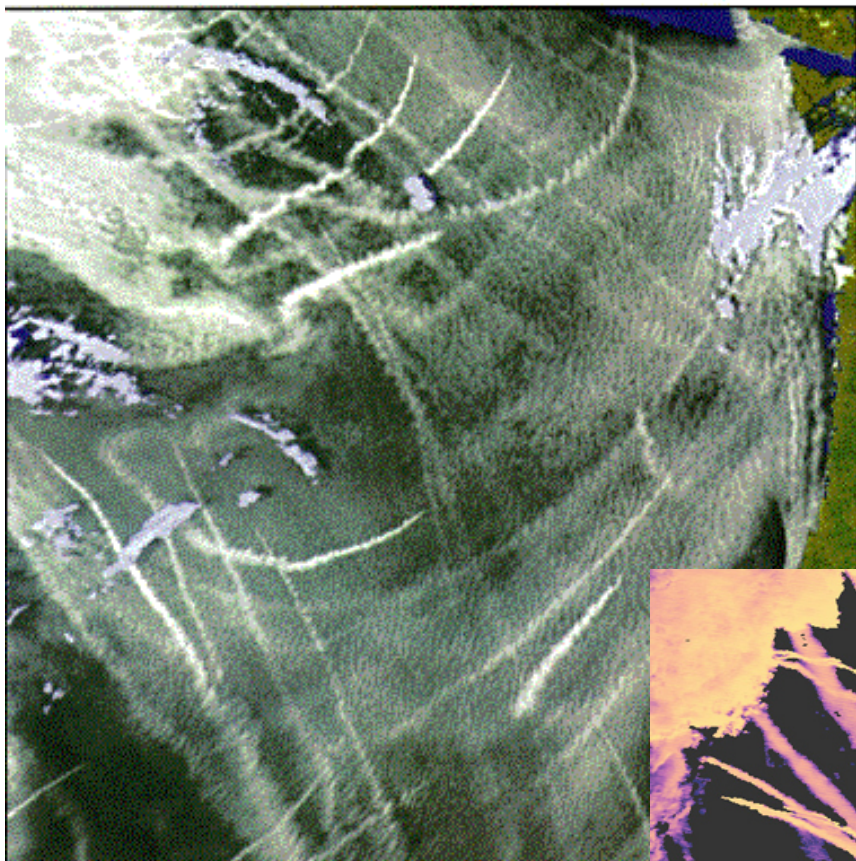
Podstawa
chmury

czysty
aerozol morski

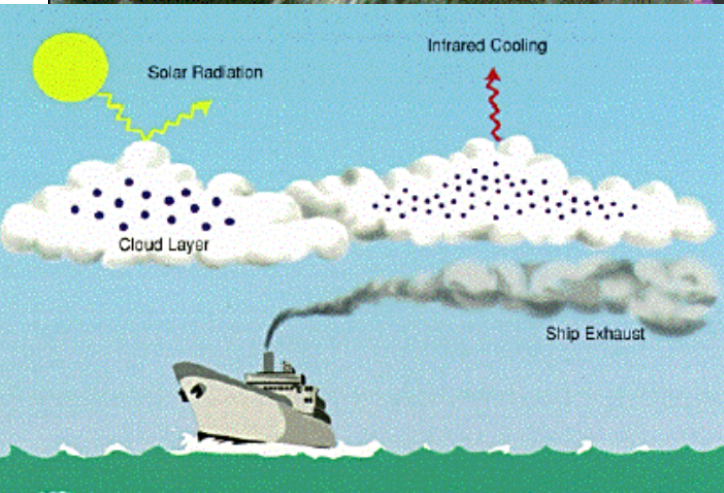
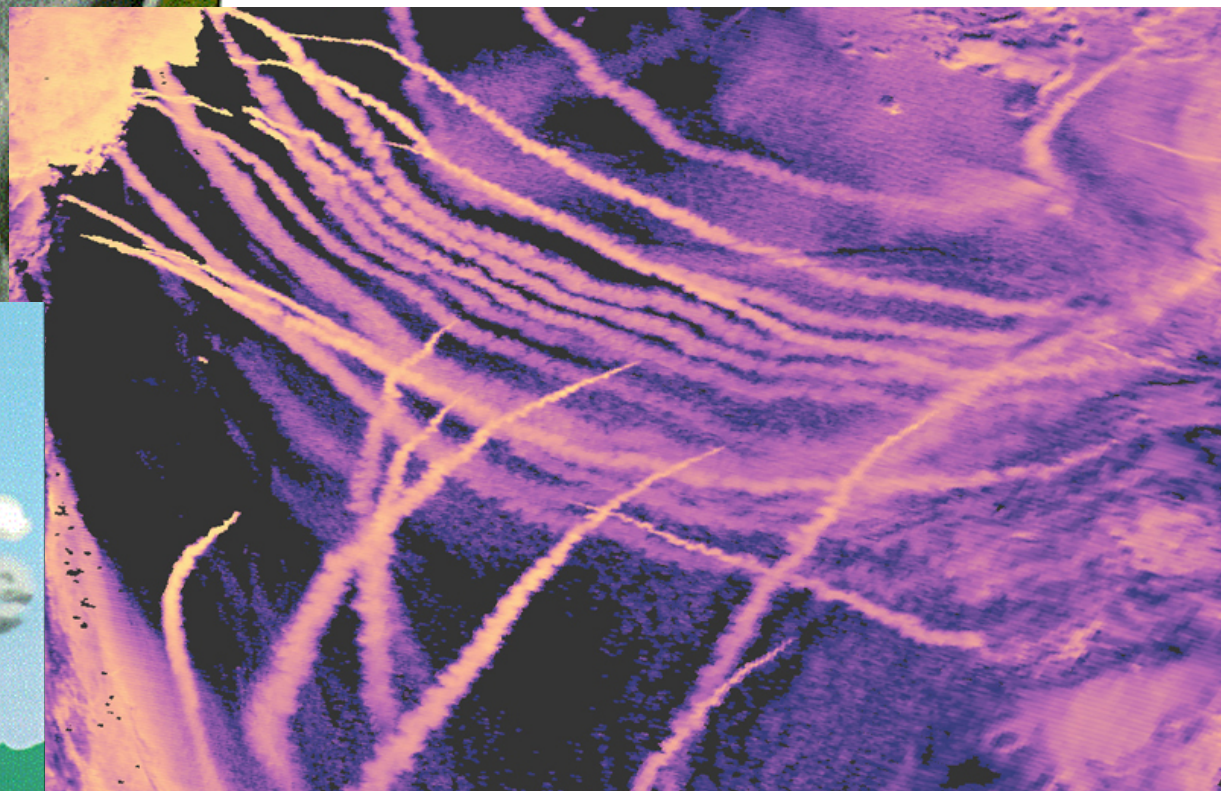
zanieczyszczony
aerozol kontynentalny

Ship tracks (po polsku?):
spektakularny przykład wpływu
aerozoli na płytkie chmury
warstwowe *stratocumulus* przy
powierzchni Ziemi...

Dlaczego fizyka chmur jest awangardą
meteorologii i klimatologii?

Bo chmury i opady stanowią kluczowy
element pogody i klimatu...

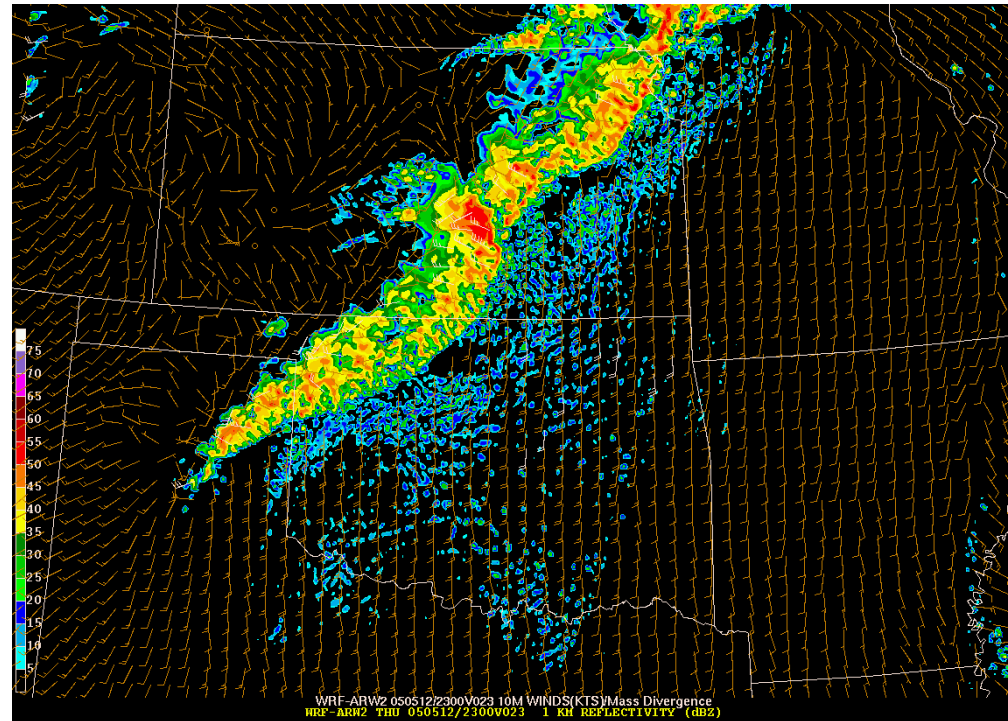
Bo modele pogody i klimatu osiągnęły już
taki poziom zaawansowania, że chmury i
opady są w nich reprezentowane *explicite*...

Symulacja komputerowa pola chmurowego...

Symulacja linii szkwałowej (ang. *squal line*) modelem WRF (*Weather Research and Forecasting Model*) do przewidywania pogody. Rysunek przedstawia tzw. odbiciowość radarowa (ang. *radar reflectivity*) na wysokości 1 km nad ziemią obliczoną z danych modelu numerycznego (koncentracje i rozmiary cząstek chmurowych i opadowych).

Czym klimat różni się od pogody?

“Klimat jest tym czego chcesz,
pogoda jest tym co jest za oknem”

“Climate is what you want, weather is what you get”

Edward Lorenz (1917-2008)

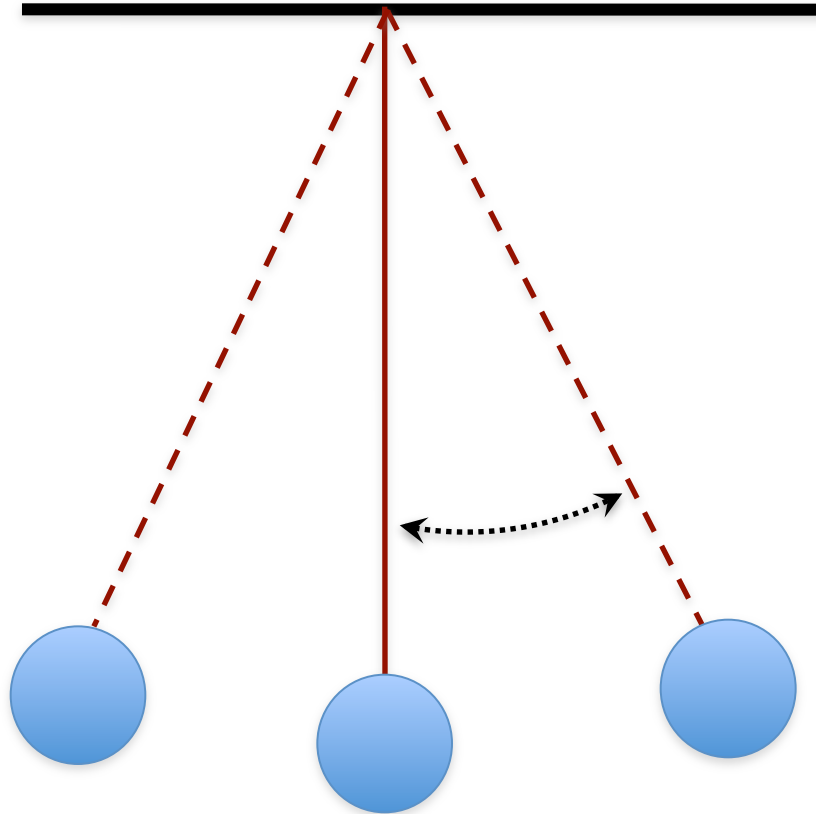
amerykański matematyk i meteorolog, pionier teorii chaosu

Efekt motyla: motyl machnięciem skrzydeł zmienia pogodę za kilka tygodni na drugiej stronie Ziemi...

Pogoda a klimat

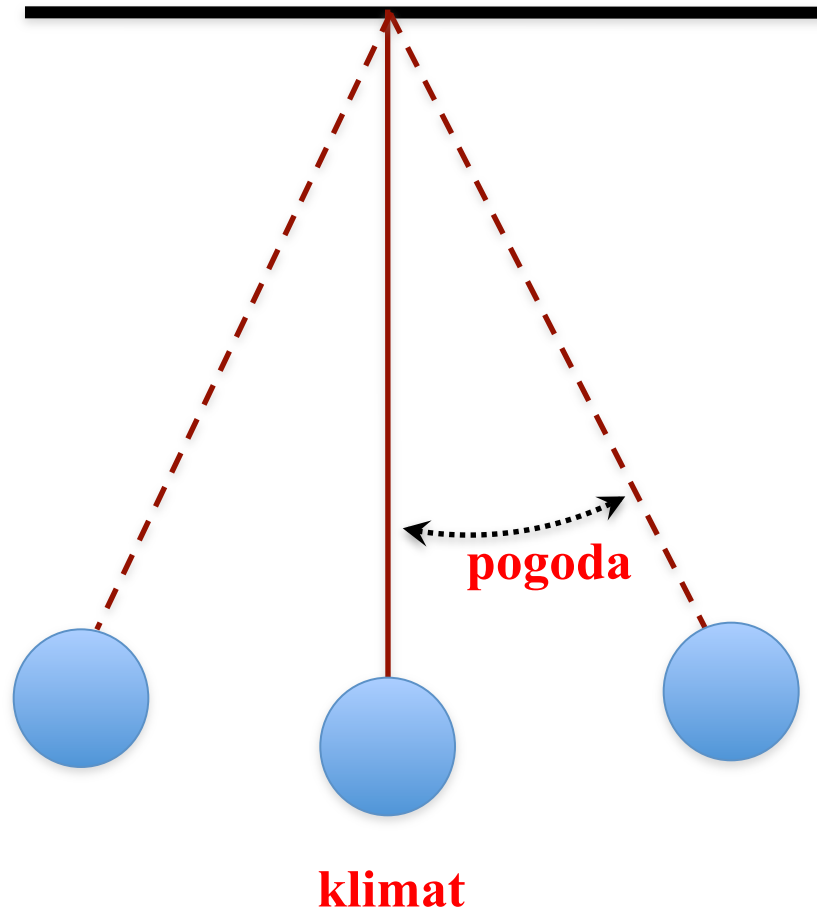
prosty model koncepcyjny...

Everything should be made as simple as possible, but not simpler (*Albert Einstein*)

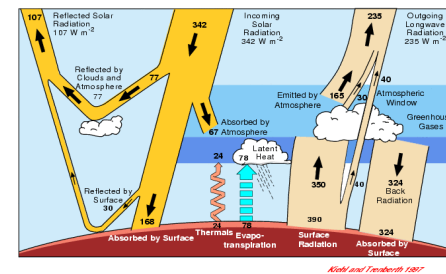
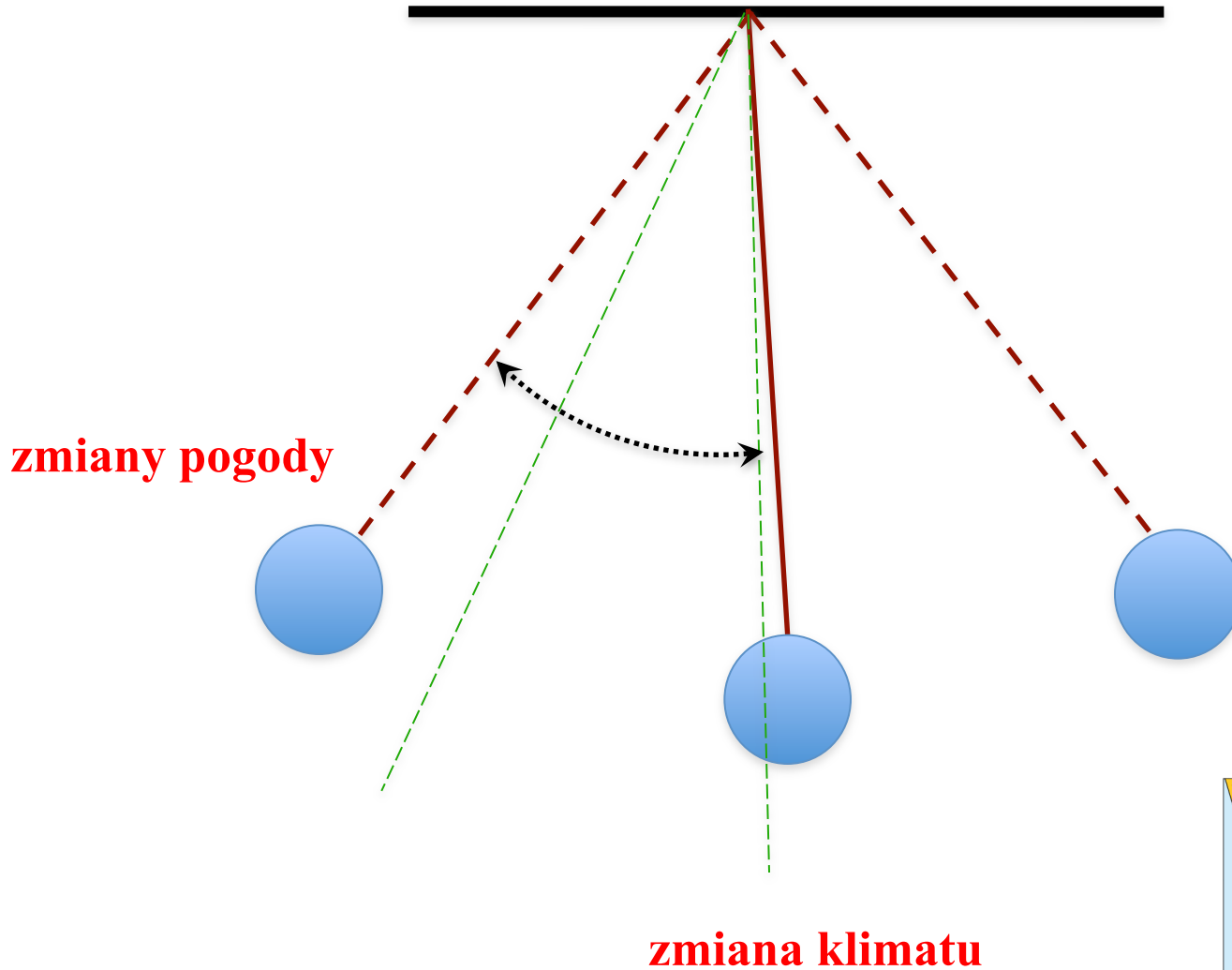
Pogoda a klimat

prosty model koncepcyjny...

Everything should be made as simple as possible, but not simpler (*Albert Einstein*)

Zmiana klimatu a zmiany pogody

Obecne zmiany klimatu to ok. 1% zmiany strumieni energii: kilka $W m^2$ względem ok $340 W m^2$

Głos sceptyka:

“Modele nie potrafią przewidzieć pogody na kilka dni do przodu, jak więc mogą one przewidzieć co dzieje się z klimatem?”

Pogoda i klimat to dwie różne rzeczy!!!

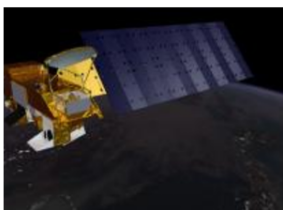
Pogoda: rzut kostką
nie do przewidzenia

Klimat: wynik wielu rzutów
wiadomo jaki będzie wynik

Czy i dlaczego klimat Ziemi się zmienia?

Czy i dlaczego klimat Ziemi się zmienia? Jakie są najnowsze wyniki badań klimatycznych? Tymi zagadnieniami zajmować się będzie nasz nowy serwis, Nauka o klimacie.

Mit: Nie ma empirycznych dowodów na antropogeniczność globalnego ocieplenia

W nauce istnieje tylko jedna rzecz lepsza niż wynik pomiaru – zgodne wyniki wielu niezależnych pomiarów wykonanych różnymi metodami. W przypadku globalnego ocieplenia takie właśnie istnieją.

Efekt cieplarniany - jak to działa

Średnią temperaturą atmosfery rządzi jej bilans energetyczny, w którym istotną rolę odgrywa promieniowanie podczerwone oraz, oczywiście, efekt cieplarniany.

Mit: Nauka nie jest zgodna w temacie globalnego ocieplenia

97% naukowców zajmujących się klimatem nie ma wątpliwości - to człowiek ma kluczowy wpływ na trwające globalne ocieplenie.

DANE I SYMULACJE

NAJPOPULARNIEJSZE MITY

Mit Nie ma empirycznych dowodów na antropogeniczność globalnego ocieplenia

Mit Dwutlenek węgla emitowany przez człowieka nie ma znaczenia

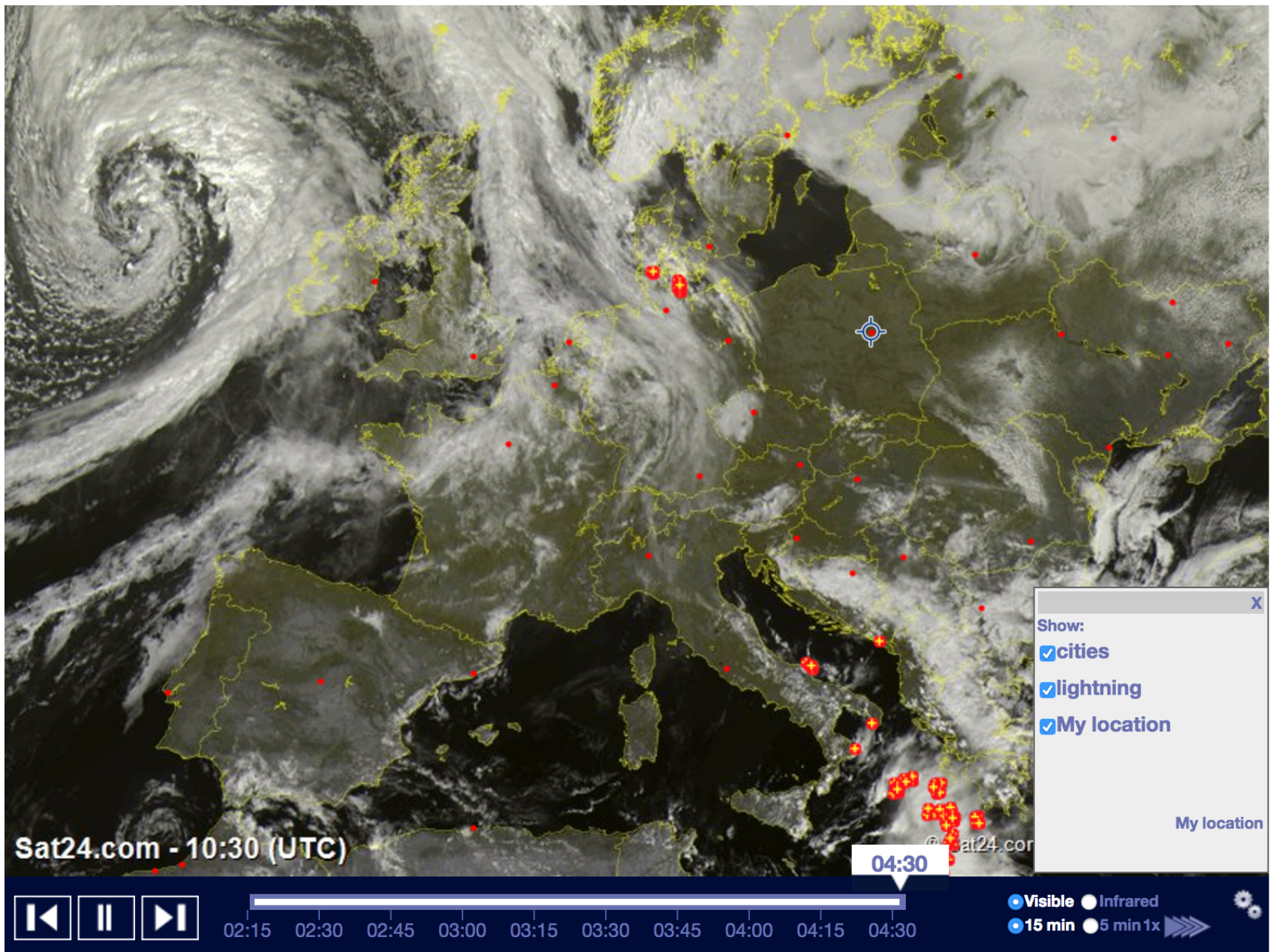
Mit Rząd Światowy kontroluje klimat za pomocą chemtrails

Mit Nawet stopienie całego lodu na Ziemi nie podniesie poziomu morza

Mit Wulkany emitują więcej dwutlenku węgla niż człowiek

[więcej »](#)

Skąd biorą się lepsze prognozy pogody?

Chmury widziane przez satelitę dziś koło południa...

sat24.com

Dobre prognozy pogody wymagają wielkiego potencjału ludzkiego i olbrzymich mocy obliczeniowych. To zadanie z wielkim sukcesem realizuje od kilkadziesiąt lat Europejskie Centrum Średnioterminowych Prognoz Pogody (*European Centre for Mediumrange Weather Forecasts*), mające swoją siedzibę w Reading, Anglia. Jest to ponadnarodowe konsorcjum finansowane ze składek krajów członkowskich.

Who we are

[Governance](#)[Member States](#)[History](#)[Official documents](#)[Representatives](#)

www.ecmwf.int

Read some of our [key facts and figures](#)

Read our [newsletters](#), [corporate brochures](#) and [annual reports](#)

ECMWF holds ISO9001:2015 certification and, wherever practical, requires that its suppliers also hold such certification.

Kraje członkowskie (ciemny) i stowarzyszone (jasny) ECMWF.

Jak poprawić symulacje klimatu, a w szczególności reprezentację chmur?

Jak poprawić symulacje klimatu, a w szczególności reprezentację chmur?

*Używając modelu w którym chmury są symulowane *explicite!*...*

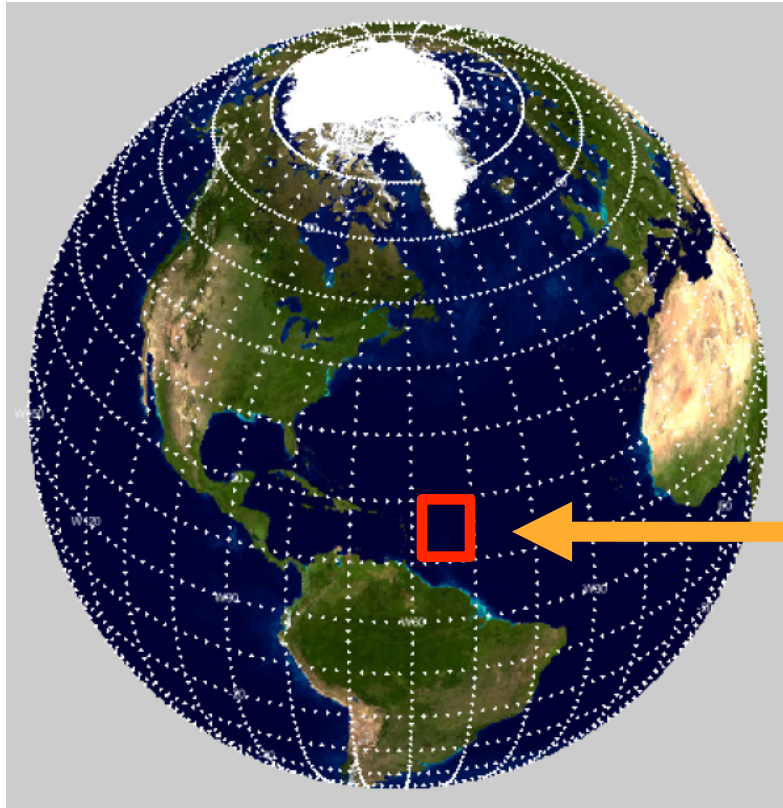

Modelowanie klimatu wymaga gigantycznych mocy obliczeniowych, głównie ze względu na długość symulowanego okresu czasu (setki i tysiące lat).

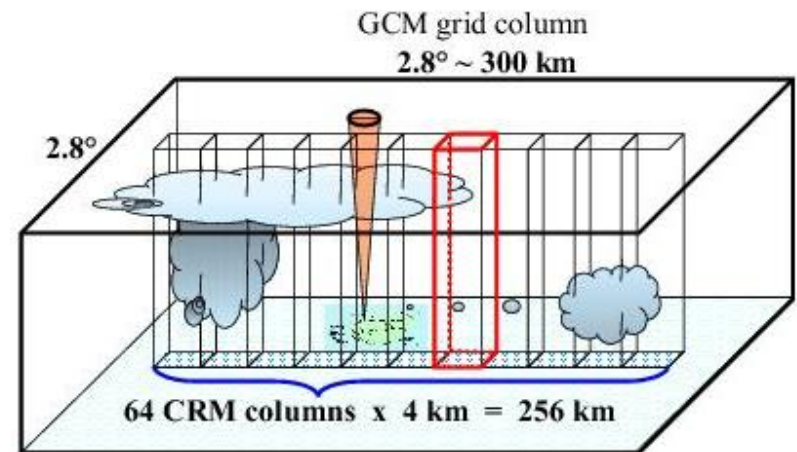
Rozwiązanie które zaproponowałem 20 lat temu, znane jako “**super-parametryzacja**” pchnęło modelowanie klimatu na nowe tory...

logo supermena

Super-Parameterization

“Multi-scale modeling framework”

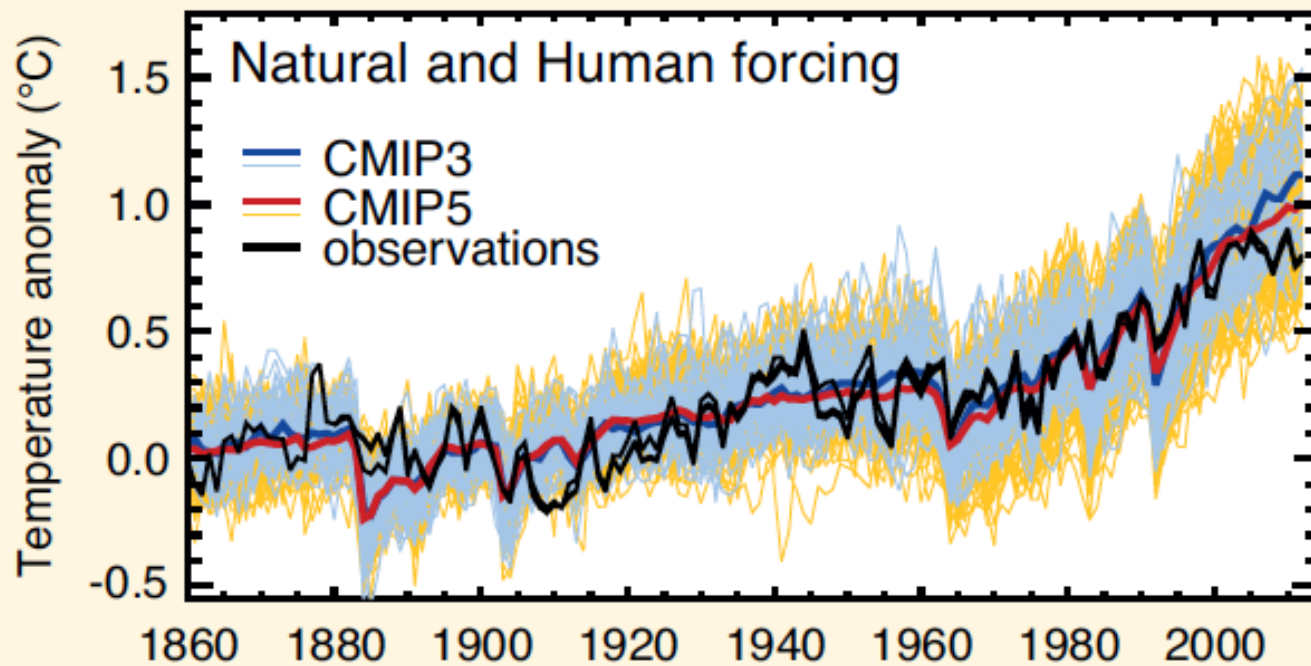
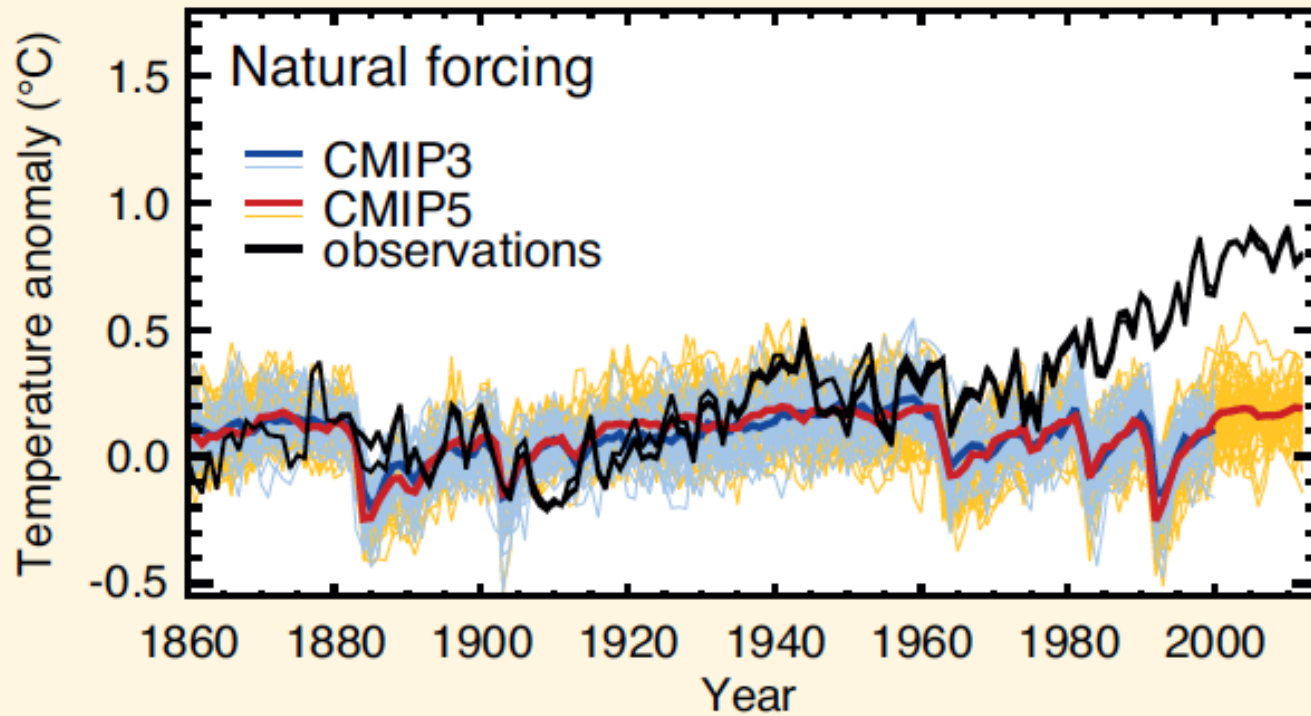

Podsumowanie:

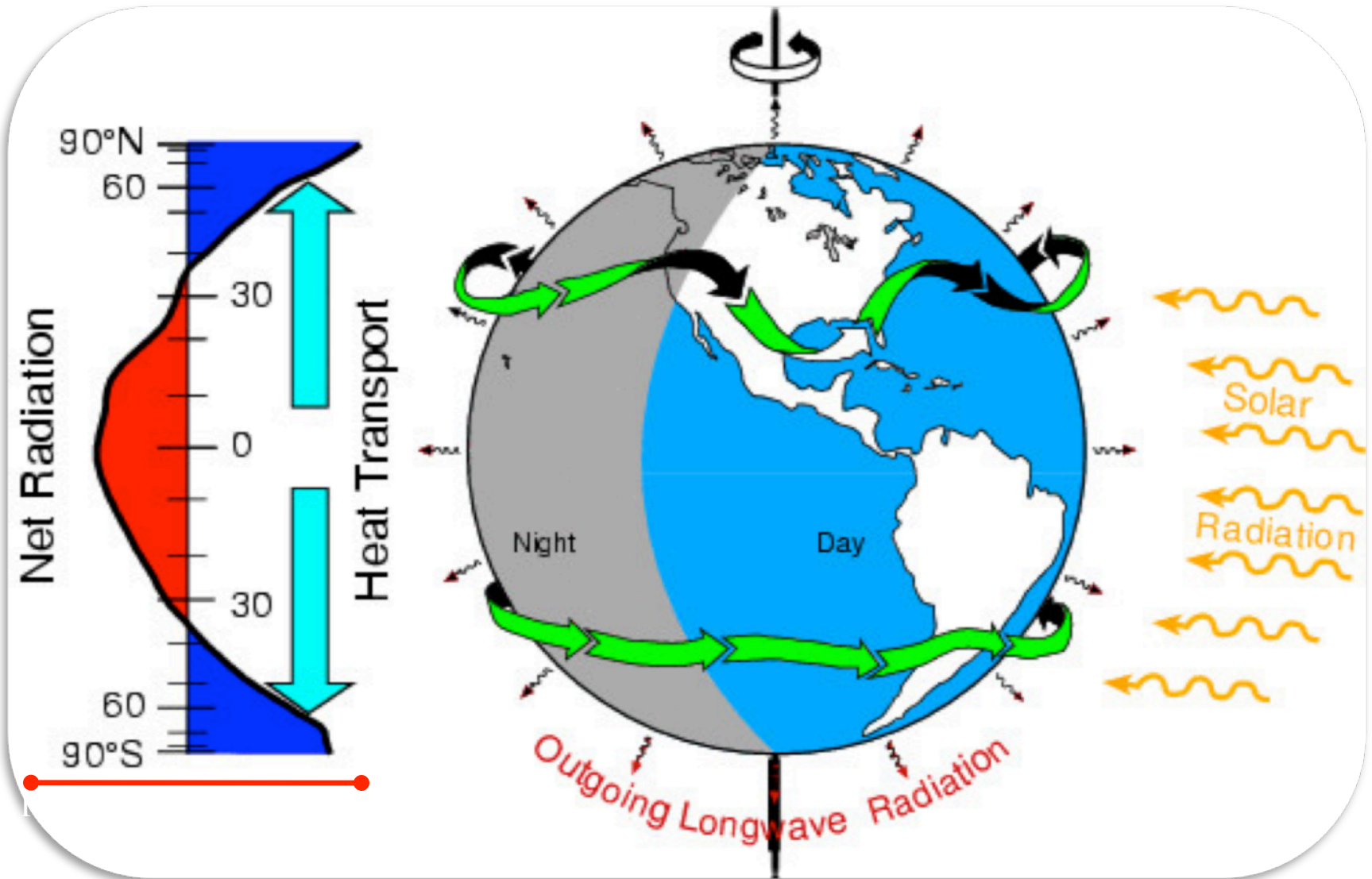
Fizyka chmur przeszła w ostatnich dziesięcioleciach olbrzymią transformację: od pobocznej (niechcianej?) gałęzi fizyki do awangardy fizyki pogody i klimatu.

Obserwacje chmur (samoloty, satelity, etc), badania laboratoryjne (np. komory chmurowe), teoria oraz modelowanie numeryczne pozwalają na głębsze zrozumienie roli chmur w procesach pogodowych i wpływu chmur na klimat i jego zmiany.

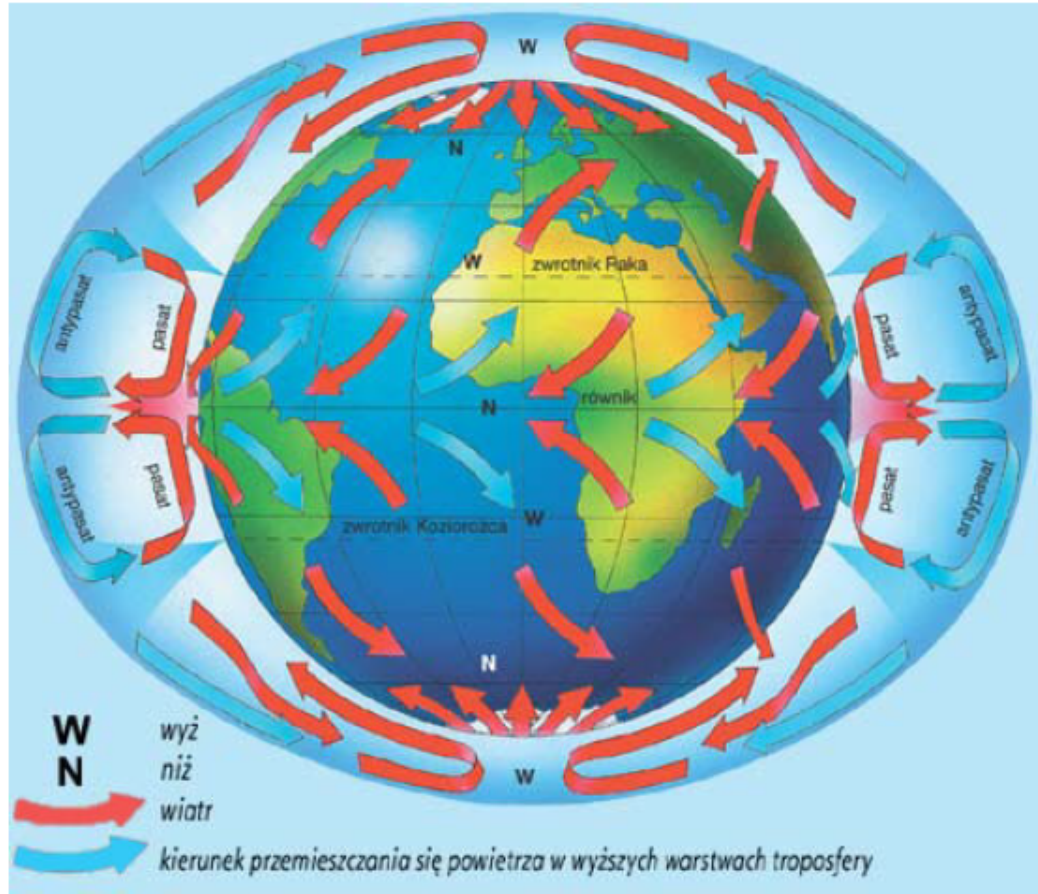
To wyzwanie dla naukowców, ale i możliwość prowadzenia badań o kluczowym znaczeniu dla przyszłych pokoleń.

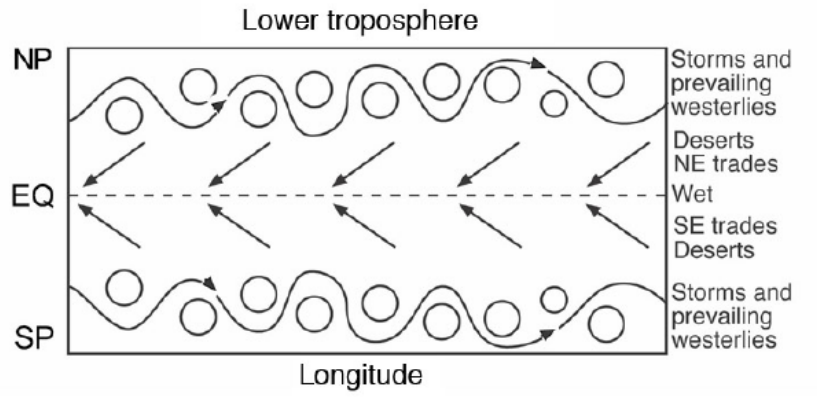
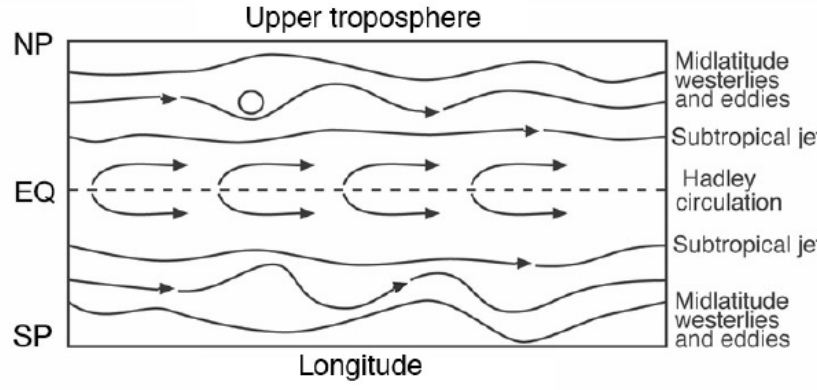
Top-of-atmosphere net (solar minus Earth longwave) radiative flux

SCHEMAT OGÓLNEJ CYRKULACJI ATMOSFERY

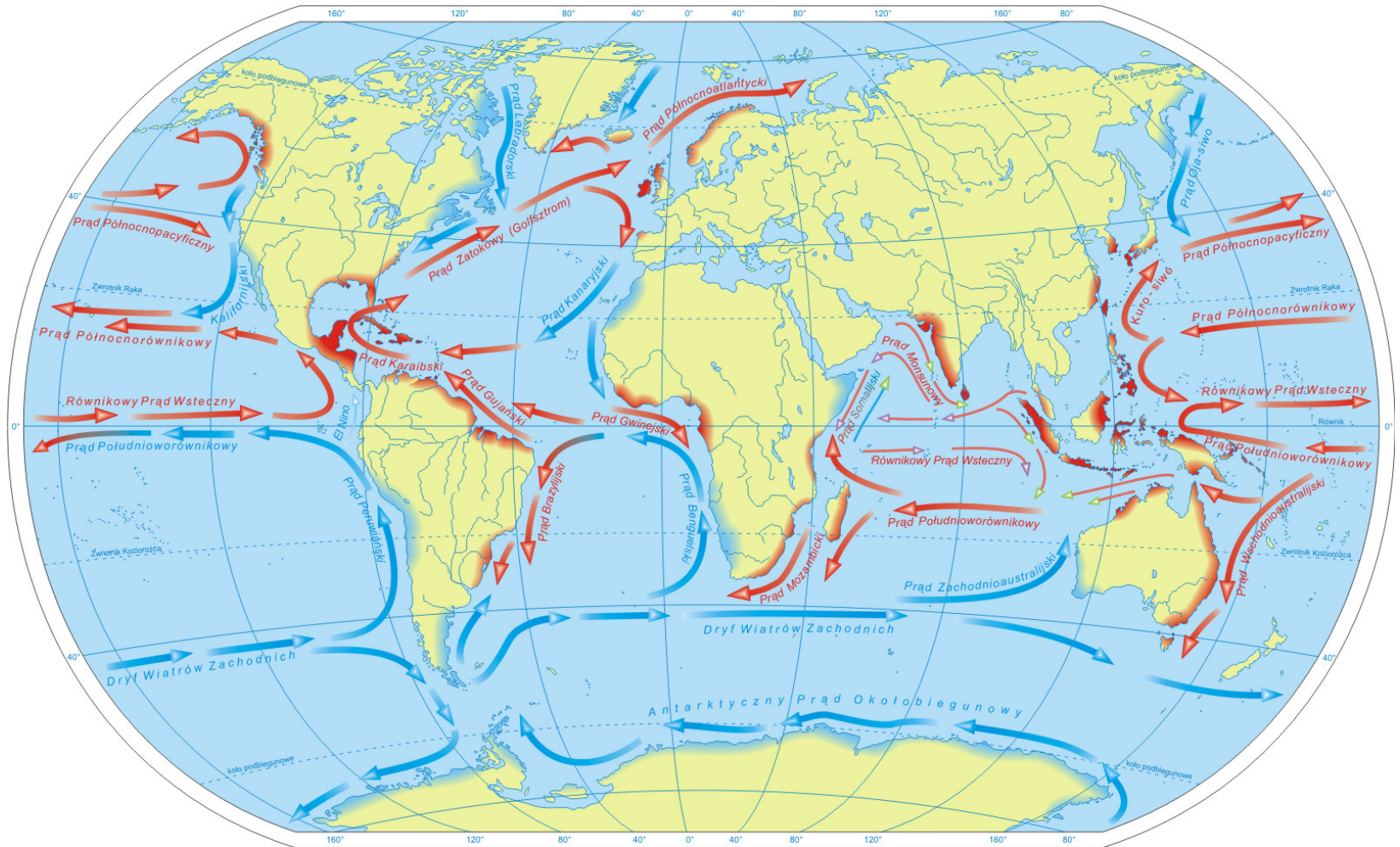
http://www.wiking.edu.pl/article_print.php?id=898

Ogólna cyrkulacja atmosfery: transport energii od równika w kierunku biegunów...

Prądy oceaniczne

<http://scholaris.pl/resources/run/id/60822>

Znacząca część transportu energii od równika do biegunów odbywa się poprzez cyrkulację oceanu...
(pojemność cieplna całej atmosfery odpowiada kilku metrom wody)